

Makale Türü: Araştırma Makalesi

FİLİSTİNLİ MÜLTECİLER MESELESİ VE REFET BELE'NİN UNRWA FAALİYETLERİ

Neslihan BOLAT BOZASLAN,¹

Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Orcid id: <https://orcid.org/0000-0003-3345-356X>

Mustafa Melih KURT²

Orcid id: 0009-0006-3309-6573

ÖZ

Yavuz Sultan Selim'in 1516 Mercidâbık ve 1517 Ridâniye seferlerinin ardından Osmanlı hâkimiyetine geçen Filistin bölgesi, üç semavi dinin önemli ibadet mekânlarını barındırması nedeniyle tarih boyunca stratejik ve kültürel açıdan dikkat çekici bir konuma sahip olmuştur. Sanayi Devrimi'nin etkisiyle petrolün yakıt olarak kullanılmaya başlanması, bölgenin ekonomik ve stratejik önemini daha da artırmıştır. Osmanlı Devleti'nin zayıflaması ve Avrupa'daki paylaşım yarışının hızlanması, sömürgeci güçlerin yönünü Ortadoğu'ya çevirmesine zemin hazırlamıştır. Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti'nin çöküşüne neden olmuş ve bu durum Ortadoğu'daki istikrarı bozmuştur. Savaşın ardından bölgede yeni devletler kurulmuş ve farklı bölgelerde sürekli bir çatışma ortamı ortaya çıkmıştır. İtilaf Devletleri, özellikle İngiltere, savaş öncesi ve savaş sırasında bölgedeki farklı topluluklara çeşitli vaatlerde bulunarak mevcut çatışmaları sürdürmüştür. Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, Ortadoğu'da çeşitli devletler kurulmuş ve İngiltere, 2 Kasım 1917 tarihinde yayımladığı Balfour Deklarasyonu ile Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasının önünü açmıştır. Filistin, 24 Temmuz 1922 tarihinde Milletler Cemiyeti tarafından İngiliz Mandası altına alınmıştır. İngiliz Mandası döneminde Filistin'e yoğun bir Yahudi göçü olmuştur. Filistinli Araplar ise bu göçleri engellemeye yönelik çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, İngiltere, Balfour Deklarasyonu kapsamında verdiği taahhütleri yerine getirerek Filistin'de bir Yahudi Devleti'nin kurulmasını sağlamıştır. İsrail Devleti'nin kuruluşunun ardından yaşanan Arap-İsrail savaşları, bölgede mülteci sorununu gündeme getirmiş ve bu bağlamda Birleşmiş Milletler, UNRWA'yı kurarak mültecilere yönelik çalışmalar başlatmıştır. Türkiye, Filistin meselesini takip etmiş, Sadabat Paktı döneminde Filistin meselesini paktın gündemine taşımış ve sonraki süreçlerde de bölgedeki gelişmeleri yakından izlemiştir. Ayrıca, Milli Mücadele'nin önemli komutanlarından Refet Bele'yi Birleşmiş Milletler Filistin Komisyonu'nda görevlendirerek Filistin'e destek vermiştir. Bu çalışmada Refet Bele'nin UNRWA komisyonundaki faaliyetleri konu edilmiştir.

Anahtar kelimeler: UNRWA, Filistin Mandası, İngilizler, Mülteci sorunu, Refet Bele.

THE PALESTINIAN REFUGEE ISSUE AND REFET BELE'S UNRWA ACTIVITIES

ABSTRACT

Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words. Abstract, Times New Roman, 9 point, 1 line spacing, between 200-300 words.

Keywords: UNRWA, Mandate Palestine, British, Refugee problem, Refet Bele.

¹ **Sorumlu Yazar:** Doç. Dr. Neslihan BOLAT BOZASLAN, Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, bolat@gantep.edu.tr,

² Yüksek lisans Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Giriş

Filistin bölgesi, semavî dinler açısından taşıdığı büyük önem nedeniyle tarih boyunca sık sık çatışmalara sahne olmuştur. Osmanlı hâkimiyeti döneminde uzun süre görece huzurlu bir biçimde varlığını sürdüren bölge, Osmanlı Devleti'nin zayıflamaya başlamasıyla birlikte istikrarsızlık sürecine girmiştir. Yahudiler tarafından “vaad edilmiş topraklar” olarak kabul edilen Filistin (Kenan Diyarı), Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere'nin bölgeye yönelik siyasî ve stratejik hedefleri nedeniyle kronik bir çatışma alanına dönüşmüştür (Ataöv 1980, 28–54). İngiltere, savaş yıllarında Ortadoğu'da Arap isyanlarını teşvik ederek Osmanlı hâkimiyetini zayıflatmayı ve bu yolla bölgede nüfuz alanını genişletmeyi amaçlamıştır (Köse 2018, 63). Savaş sürecinde ve sonrasında yürütülen İngiliz politikaları, İsrail Devleti'nin kuruluşuna giden süreci kademeli biçimde şekillendirmiştir (Örücü 2018, 222). 1917'den itibaren İngiltere'nin Filistin'de uyguladığı siyaset, bölgenin demografik yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. İngiliz manda idaresi sırasında Yahudi göçü teşvik edilmiş ve bu durum Arap nüfusu ile Yahudi yerleşimciler arasında çatışmaların artmasına yol açmıştır. 1947'de Birleşmiş Milletlerin taksim kararı ve 14 Mayıs 1948'de manda yönetiminin sona ermesiyle İsrail Devleti'nin ilanı, bölgede yeni bir dönemin başlangıcını simgelemiştir. Bu süreçte İngiliz manda yönetiminin hem demografik değişikliklere neden olduğu hem de Filistinliler ile Yahudi yerleşimciler arasındaki üstünlük mücadelesini arttırmıştır (Özer 2023, 585).

1948 Arap-İsrail Savaşı'nın ardından ortaya çıkan gelişmeler, Filistinli mülteci sorununu kronikleştirmiştir. Savaş sonrasında yaklaşık 850.000 Filistinli evlerini terk etmek zorunda kalmış ve bu kişilerin büyük bir kısmı mülteci konumuna düşmüştür bu durum, günümüz Filistinli mülteci nüfusunun temelini oluşturmuştur (Arpacı, 2024, 32). 1948 sonrası süreç, yalnızca toprak kaybıyla sınırlı kalmayıp Filistinlilerin ekonomik, sosyal ve siyasal hakları üzerinde uzun vadeli etkiler yaratmıştır. Bu nedenle Filistinli mültecilerin durumu, günümüzde de uluslararası hukuk ve insan hakları çerçevesinde tartışılan başlıca meselelerden biri olarak önemini korumaktadır (Küçükyağcı 2024, 67).

Yöntem

Araştırma Modeli

Tarih geçmişte yaşanmış olayları inceleyen bilim dalıdır. Tarih araştırmaları genel olarak Askeri, siyasî, iktisadî, düşünce, sosyal tarih başlıkları altında incelenir. Kurum, kişi, ulus, dönem olay vs. şeklinde araştırmalar yapılmıştır (Şimşek, 2009). Bu araştırmada araştırmacının konuya yaklaşımını etkileyecek *teokratik, düalist, materyalist, pozitivist, idealist ve hümaniteci* herhangi bir felsefi anlayışla yaklaşılmamış konu objektif olarak incelenmiştir. Olaylar yaşandığı dönemin koşulları göz önüne alınarak ele alınmış, günümüz koşulları ile ilişkilendirilmemiştir. Araştırmacı tarih yöntemi kullanılmıştır. Milli Mücadelenin önemli komutanlarından Refet Bele'nin Milli Mücadele sonrası diplomatik yönü Filistin mülteciler konusu üzerinden değerlendirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada tarih bilimi araştırmalarında kullanılan nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Önce konu belirlenmiş ve sınırlandırılmıştır. Birinci el (arşiv belgeleri) ve ikinci el (telif eserler) veri toplama yöntemi kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler toplandıktan sonra incelenmiş ve konularına göre tasnif edilmiştir. Tasnif yapılırken tarih araştırmalarında yaygın olduğu üzere bilgi fişi çıkarılmıştır. Bu bilgi fişleri incelenerek tarafsız bir şekilde metin yazımına başlanmıştır. Bu çalışmada doküman analizi yöntemi uygulanmıştır.

Bulgular: Arap İsyanı ve İngiltere'nin Ortadoğu Politikası

1878 Berlin Kongresi sonrasında uluslararası siyasette yalnızlaşan Osmanlı Devleti, bu durumun yarattığı diplomatik kırılma gidermek amacıyla Avrupa devletleri nezdinde yeni ittifak arayışlarına yönelmiştir (Gencer 2014, 293–313). Kongre'nin ardından ortaya çıkan güç dengeleri, büyük devletlerin Osmanlı toprakları üzerindeki nüfuz mücadelesini yoğunlaştırmış, bu da Osmanlı'nın uluslararası sahada hareket kabiliyetini iyice daraltmıştır. Bunun yanı sıra, 19. yüzyılın sonunda Avrupa'da hızla derinleşen bloklaşmalar, devletlerarası rekabetin artmasına ve Avrupa'nın ikili bir yapı etrafında şekillenmesine yol açmıştır. Siyasi bloklaşmanın bu kadar netleşmesi ve Avrupa'da genel bir savaş beklentisini artırmıştır. Bu durum Osmanlı Devleti'nin kaygılarını artırmış ve ittifak arayışlarına itmiştir (Kaşığıuğun 2009, 318–341).

Fakat Osmanlı Devleti, bu süreçte giriştiği diplomatik temaslarda istediği sonuca ulaşamamış, özellikle İtilaf Devletleri ile bir ittifak ilişkisi tesis etme yönündeki çabaları sonuçsuz kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın eşiğinde ve savaşın ilk günlerinde Osmanlı yönetimi, öncelikli olarak İtilaf Devletleriyle diplomatik müzakerelerde bulunmuştur. Ancak bu devletlerin Osmanlı'yı askeri ve siyasi açıdan zayıf görmeleri ve kendi emperyalist çıkarları doğrultusunda Osmanlı topraklarını paylaşmaya yönelik planlar yapmaları nedeniyle söz konusu girişimler reddedilmiştir. İtilaf Devletleri'nden beklediği yanıt alamayan Osmanlı Devleti, bunun üzerine yönünü İttifak Devletlerine yöneltmiştir. Bu kapsamda Almanya ile ittifak kurma sürecine girmiştir. Söz konusu ittifak, Osmanlı Devleti'nin savaşın seyrine doğrudan dâhil olmasına neden olduğu gibi, devletin dış politikasında da köklü bir yön değişikliğini beraberinde getirmiştir. Bu diplomatik gelişmelere paralel olarak İngiltere, Osmanlı Devleti'nin Almanya ile yakınlaşmasını kendi çıkarları açısından tehdit olarak görmüştür. Bu sebeple Ortadoğu'da uzun vadeli siyasi ve stratejik planlarını uygulamak için bölgedeki yerel unsurlarla doğrudan ilişki kurma yoluna gitmiştir (Kartın 2021, 41). Bu süreç, ilerleyen yıllarda Ortadoğu'da sınırların yeniden çizilmesine, yeni devletlerin ortaya çıkmasına ve uzun süreli bölgesel istikrarsızlıkların temelini oluşturacak çatışma zemininin doğmasına neden olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından İngiltere, Osmanlı-Alman yakınlaşmasının derinleştiğini fark etmiş ve bu yakınlaşmayı kendi bölgesel çıkarları açısından tehdit olarak görmüştür. Bu nedenle İngiltere, Osmanlı Devleti'ni iç meselelerle meşgul ederek savaş kapasitesini zayıflatmayı amaçlayan bir strateji benimsemiştir. Bu bağlamda İngiliz idaresi, Hicaz bölgesinin önde gelen siyasi ve dini otoritelerinden biri olan Mekke Şerifi Hüseyin ile görüşmelere başlamıştır. Şerif Hüseyin, Hicaz'ın bağımsızlığı ile Osmanlı Devleti'nden hilafetin alınmasına yönelik siyasi hedefleri doğrultusunda İngiltere'den açık destek talep etmiştir (Akçakaya ve Aydoğan 2022, 349–390). Ancak Hüseyin'in taleplerinin kapsamı ve bölgesel sonuçları konusunda net bir mutabakat sağlanamaması üzerine İngiltere, görüşmeleri geçici olarak askıya almıştır. Osmanlı Devleti'nin Kasım 1914'te Birinci Dünya Savaşı'na resmen dâhil olmasının ardından İngiltere, Arap yarımadasında Osmanlı'ya karşı bir isyanı teşvik etme stratejisini yeniden gündeme almış ve Şerif Hüseyin ile müzakerelere tekrar başlamıştır. Bu ikinci temas sürecinde Şerif Hüseyin, Arap Yarımadası'nın tamamını, Suriye'nin büyük bölümünü ve Irak topraklarını içine alan geniş sınırlarla bağımsız bir Arap devleti kurulmasını talep etmiş; kurulacak devletin başına da kral sıfatıyla geçmek istediğini İngiliz yetkililere bildirmiştir. 1915 yılı boyunca devam eden karşılıklı yazışmalar ve müzakereler sonucunda, İngiltere 1916 yılının Ocak ayında Hüseyin'in taleplerinin büyük

çoğunluğunu prensipte kabul etmiştir. İngiliz hükümeti, yalnızca Lübnan'ı bu kapsamlı bağımsızlık tasavvurunun dışında bırakmıştır (Armaoğlu 1989, 125). Bu anlaşma, daha sonra “Hüseyin–McMahon Yazışmaları” olarak bilinen diplomatik sürecin temelini oluşturmuş; söz konusu yazışmalar, savaş sonrası dönemde Ortadoğu'nun siyasi coğrafyasının yeniden şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır (Akçakaya ve Aydoğan, 2022, 358).

1915 yılı boyunca Şerif Hüseyin ile yürüttüğü temasları yoğunlaştıran İngiltere, görüşmeler ilerledikçe bu diplomatik süreci müttefiki Fransa ile de paylaşma gereği duymuştur. Nitekim 21 Ekim 1915 tarihinde yapılan görüşmelere ilişkin bilgiler, İngiliz hükümeti tarafından Fransız makamlarına aktarılmıştır. Ortadoğu toprakları üzerindeki siyasi ve stratejik hedefleri büyük ölçüde örtüşen iki devlet, bu tarihten itibaren bölgenin gelecekteki paylaşımına yönelik müzakereleri derinleştirmiştir. Görüşmeler sonucunda İngiltere ve Fransa, 3 Ocak 1916 tarihinde daha sonra Sykes–Picot Anlaşması olarak bilinecek “Küçük Asya” Anlaşması'nın ana hatları üzerinde prensipte uzlaşmaya varmışlardır. 1916 yılının Mart ayının başlarına gelindiğinde ise her iki taraf, anlaşma metninin içeriğine ilişkin tüm temel hususlarda mutabakata ulaşmış ve metin üzerinde önemli bir ihtilaf kalmamıştır (Nazirli ve Bozkurt 2021, 303).

9–16 Mayıs 1916 tarihleri arasında kesinleştirilen anlaşmaya göre, Bağdat ve Basra bölgeleri ile Dicle–Fırat havzası İngiltere'nin nüfuz alanı olarak belirlenirken; Beyrut dâhil olmak üzere Suriye'nin tamamı ile bölgenin sahil kuşağı, ayrıca Adana ve Mersin çevresi Fransa'nın hâkimiyet alanı olarak öngörülmüştür. İngiltere adına Sir Mark Sykes ile Fransa adına Georges Picot tarafından imzalanan bu metin, daha sonra tarafların soyadlarıyla anılarak tarihe “Sykes–Picot Anlaşması” olarak geçmiştir. Bu diplomatik düzenlemelerin ardından, Şerif Hüseyin 1916 yılının Haziran ayında Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmayı başlatmış ve İngiltere'nin teşviki ile Arap isyanını fiilen hayata geçirmiştir. Akabinde, 1916 yılının Ekim ayında Arabistan Krallığı'nı ilan etmiş; İngiltere ise bu ilanı siyasi-diplomatik düzeyde destekleyerek, Hüseyin'in bölgesel liderliğini meşrulaştırma yönünde adımlar atmıştır (Yalçın 2022, 95). Bu gelişmeler, hem Osmanlı Devleti'nin Arap yarımadasındaki otoritesinin zayıflamasına hem de savaş sonrası Ortadoğu'nun siyasi haritasının İngiliz ve Fransız çıkarlarına göre şekillendirilmesine zemin hazırlamıştır.

Balfour Deklarasyonu:

Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere'nin Ortadoğu'ya hâkim olma yönündeki stratejik hedefleri, bölgedeki güç dengeleri açısından Yahudi desteğini önemli bir unsur hâline getirmiştir. İngiltere'nin savaş koşullarında şekillenen Ortadoğu politikaları ile Siyonist hareketin Filistin'de bir yurt edinme yönündeki hedeflerinin kesişmesi, iki taraf arasında karşılıklı çıkar temelli bir işbirliğinin gelişmesine zemin hazırlamıştır (Uyanık ve Yavuz 2023, 208). Birinci Dünya Savaşı yıllarında Yahudi toplulukları, yurt edinme hedeflerini gerçekleştirebilmek amacıyla, güçlü ve güvenilir bir güç olarak gördükleri İngiltere'ye destek vermişlerdir. Bu dönemde İngiltere'de etkin olan Yahudi siyasetçi ve bilim insanı Chaim Weizmann'ın girişimleri, İngiltere'nin Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulmasına yönelik politikalarını destekleme eğilimini güçlendirmiştir (Karaman 1996). Weizmann, savaş sırasında deniz kuvvetleri laboratuvarlarında yürüttüğü çalışmalar neticesinde, patlayıcı üretiminde kullanılan sentetik asetona bulmuştur. Bu başarısı, hükümet çevrelerinde tanınırlığını artırmış ve onu deniz kuvvetleri bakanı Winston Churchill, ileride Dışişleri Bakanı olacak Arthur James Balfour ve 1916 Aralık ayında Başbakan olacak David Lloyd George gibi önemli politikacılarla yakın ilişkiler kurmasını sağlamıştır. Gençliğinden itibaren Siyonist hareketle iç içe olan Weizmann, 1907 yılında Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulması için İngiltere'nin desteğini sağlamak amacıyla siyasi girişimlerde bulunmaya başlamıştır (Armaoğlu 2023, 42). Bu süreçte hareketin en önemli kazanımı, Rothschild ailesinin etrafında sürekli ve kurumsallaşmış bir

Siyonist lobinin oluşturulması olmuştur. 1916 yılında, Siyonist hareketin önde gelen temsilcileri ile İngiltere Hükûmeti resmî görüşmelere başlamıştır (Uyanık ve Yavuz 2023, 209). Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa katılmasının ardından, Lord Balfour Mayıs 1917'deki resmi ABD ziyareti sırasında Siyonist yanlısı duruşunu açıkça ortaya koymuştur. Fransa da Balfour Deklarasyonu'ndan önce, 4 Haziran 1917 tarihinde Cambon Bildirgesi'ni yayımlayarak, Yahudilerin Filistin'de yeniden bir devlet kurma çabalarını destekleyeceğini resmî olarak ilan etmiştir (Uyanık ve Yavuz 2023, 210). Bu gelişmelerin ardından, 4 Haziran Fransız Deklarasyonu ve 17 Haziran'da Birleşik Dış Komite'nin dağılması, Balfour Deklarasyonu'nun ilan sürecini hızlandırmıştır. İngiltere Dışişleri Bakanlığı, 1916 Mart'ında ve 1917 Nisan'ında benzer bir deklarasyon çıkarma fikrini yeniden değerlendirmiştir. Weizmann, Filistin İngiliz işgali altına girer girmez uygun bir deklarasyon yapılmasını önermiş, ancak Gazze cephesinde alınan art arda mağlubiyetler bu planın uygulanmasını geciktirmiştir (Uyanık ve Yavuz 2023, 210). Bir dizi diplomatik görüşme ve müzakere sürecinin ardından Balfour Deklarasyonu son hâlini almış; 2 Kasım 1917 tarihinde ilan edilen bildiriye, İngiliz Hükûmeti, Amerika'daki Siyonist liderlere, Filistin topraklarında bir Yahudi ulusal yurdu kurulması için her türlü desteği sağlamayı taahhüt etmiştir (Yalçın 2022, 96).

İngiliz Yönetiminde Filistin

Paris Barış Konferansı, 1919 yılının başlarında toplanmış ve İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'nin parçalanması fikri üzerinde uzlaşmışlardır. Bu çerçevede Suriye, Filistin ve Mezopotamya gibi Osmanlı toprakları üzerinde uzlaşmıştır. Ancak bu bölgelerin hangi güçler arasında paylaşılacağı konusunda görüş ayrılıkları sürmüştür (Kasalak 2016, 69). Konferansta Emir Faysal, Halep'ten Mekke'ye kadar uzanacak bir Arap İmparatorluğu içinde Balfour Deklarasyonu kapsamında Yahudilere mahalli özerklik sağlanacağını ifade etmişse de, bağımsız bir Arap Devleti'nin kurulamamış olması nedeniyle bu sözün pratik bir anlamı kalmamıştır (Armaoğlu 1989, 200). Filistin'de İngiliz mandasının tesis edilmesinden önce, İngiltere'de konunun geleceğine ilişkin çeşitli şüpheler bulunmaktaydı. Ancak, İngiltere'nin politikalarında en kararlı isimlerden biri olan Winston Churchill, 1921 yılında Londra'da Arap heyetine yaptığı açıklamalarda, İngiliz Hükûmeti'nin Balfour Deklarasyonu'nu uygulamakta kararlı olduğunu vurgulamıştır (Kasalak 2016, 70).

Osmanlı Devleti'nden ayrılan Filistin'de yaşanan belirsizlik ve karmaşa, 1922 yılında resmî olarak çözülmüştür. 24 Temmuz 1922'de Milletler Cemiyeti, Filistin'i İngiltere'nin manda rejimi altına almış; İngiltere de 16 Eylül 1922 tarihinde 25 maddelik bir bildiri ile Filistin'i resmî olarak manda rejimine kabul etmiştir (Kasalak 2016, 71). Arapların İngiliz mandasına gösterdikleri tepkinin en önemli nedeni, artan Yahudi göçü olmuştur. İngiltere, mandater devlet olarak Yahudi göçünü sınırlamak için çeşitli önlemler almışsa da bu tedbirler yeterli olmamıştır. 1922 yılında Filistin'de yaklaşık 590.000 Arap nüfusa karşılık 84.000 Yahudi bulunurken, 1932'ye gelindiğinde Arap nüfusu 770.000'e, Yahudi nüfusu ise 181.000'e yükselmiştir (Armaoğlu 1989, 200).

Bu süreçte Filistinliler, istemeden olsa Yahudi göçünün artmasına katkıda bulunmuşlardır. Weizmann'ın planına göre, Arap köylülerin tarım yaptıkları toprakların çevresi satılmayacak; bunun yerine kullanılmayan verimsiz alanlar modern tarım yöntemleriyle işletilerek verim artırılacaktı. Ancak 1920–1928 yılları arasında büyük toprak sahipleri, Yahudilere toprakların değerinin çok üzerinde satış yapmaya başlamışlardır. Yahudi alıcılar, toprağın değerinin 40 ila 80 katı kadar ödeme yaparak toprakları satın almıştır. Bu süreçte yalnızca Filistinli olmayan Araplar değil, yerel Arap lider sınıfı da kamuoyuna satışa karşı olduklarını belirtmelerine rağmen, Yahudilere yapılan toprak satışına müdahil olmuşlardır (Kasalak 2016, 72). Bu yoğun Yahudi göçü, Kudüs Müftüsü Hacı Emin El-Hüseyni liderliğindeki Filistinli Arap toplumu

ciddi şekilde tedirgin etmiş ve 1937–1939 yılları arasında yaşanan çatışmaların en şiddetli hâle gelmesinin temel nedenlerinden biri olmuştur (Armaoğlu 1989, 200).

İngiltere, uzun süre Filistin’de yaşanan iç karışıklıklarla uğraştıktan sonra bölgeden çekilmeye karar vermiş ve 2 Nisan 1947 tarihinde Filistin meselesini Birleşmiş Milletler’e taşımıştır. Konuyu ele alan Genel Kurul, yaklaşık iki haftalık görüşmelerin ardından, Filistin sorununa çözüm bulmak amacıyla bir komisyon kurulmasına karar vermiştir (Armaoğlu 1989, 484). Bu çerçevede Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulan “Filistin Özel Komitesi” (Special Committee on Palestine, UNSCOP), Filistin’in paylaşımını içeren bir taslağı Genel Kurul’a sunmuştur. 1947 yılında yapılan ilk oylamada Türkiye, beş Arap devleti ile birlikte İran, Pakistan ve Afganistan ile koordineli olarak, Filistin’in paylaşımı sonucunda kurulacak Yahudi devletine karşı ret oyu vermiştir. Ancak oylama sonucunda Genel Kurul, Filistin’in paylaşım planını kabul etmiştir. Bunun ardından, 14 Mayıs 1948 tarihinde İsrail Devleti resmen ilan edilmiştir (Sırım 2021, 288).

Filistin Mülteci Meselesinin Ortaya Çıkışı, UNRWA ve Mülteci Kamplarının Kuruluşu

İngiltere’nin Filistin’den çekilmesi ve eş zamanlı olarak 1948 yılında başlayan Arap-İsrail Savaşı, Filistinli nüfusun yaşam koşullarını önemli ölçüde zorlaştırmıştır. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler, Filistinli mültecilerin insani ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çeşitli adımlar atmıştır. Öncelikle, 19 Kasım 1948 tarihinde alınan bir karar ile BM Filistin Mültecilerine Yardım Teşkilatı (United Nations Relief for Palestine Refugees/UNRPR) kurulmuştur. UNRPR, oluşturduğu yardım programı çerçevesinde, Dünya Sağlık Örgütü, Gıda ve Tarım Örgütü, Uluslararası Mülteci Örgütü, BM Uluslararası Çocuklara Yönelik Acil Durum Fonu ve diğer ilgili kuruluşlara, Filistinli mültecilerin mevcut sorunlarını hafifletmek amacıyla acilen malzeme ve uzman desteği sağlanması çağrısında bulunmuştur (Çetinkaya 2024, 3). 1947 yılında hazırlanan planının kabulünden sonra, 1948 yılında Filistin Mandası üzerindeki çatışmalar ve ardından ilan edilen İsrail Devleti (14 Mayıs 1948) ile başlayan savaş süreci, çok sayıdaki Filistinli’nin evlerini terk etmek zorunda kalmasına yol açmıştır. Araştırmalara bu dönemde yaklaşık 700.000’den fazla Filistinli zorunlu göçe tabi tutulduğu tutulmuştur (Uzuntaş 2024, 64). Bu göçten sonra 8 Aralık 1949 tarihinde BM Genel Kurulu’nun almış olduğu bir karar sonucunda, UNRPR yerini Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees/UNRWA) adlı kuruma bırakmıştır. UNRWA, Filistinli mültecilerin eğitim, sağlık, barınma ve temel insani hizmetler gibi alanlarda sürekli ve sistematik olarak desteklenmesini amaçlayan kalıcı bir yapı olarak faaliyet göstermeye başlamıştır (Çetinkaya 2024, 3). UNRWA, Filistinli mültecilerin en acil insani ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çok sayıda okul, sağlık merkezi, altyapı ve barınma hizmeti sunmuştur. Bu yönüyle, birçok mültecinin hayatta kalmasını ve temel haklara erişimini mümkün kılmıştır (Oruç, 2024,3) Ancak UNRWA’nın yapısı ve yetki alanı, mültecilerin “geri dönüş”, “mülkiyet hakları” veya siyasi statü taleplerine çözüm sağlamak üzere tasarlanmamıştır. Bu nedenle, insani yardım sağlansa da mülteci sorununun kökenindeki siyasi ve hukuki düğüm çözülememiştir (Ertekin, 2023, 64)

Türkiye’nin Tutumu ve Refet Bele’nin UNRWA’ya Tayini

Türkiye Filistin meselesi ile en başından itibaren ilgilenmiş ve bölgeledi gelişmeleri hazırladığı bir raporla Sadabat Paktı’nın gündemine getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın yaklaştığı süreçte 1939 yılında Türkiye Filistin bölgesi ile alakalı bir rapor hazırlamıştır. Buna göre (BCA, 265 - 788 – 31, 438, 30-10-0, 1): Harp hâli dolayısıyla İngilizlerin büyük askerî sevkiyat yapmaları, Arap ricalinin Demokratlarla iyi geçinmek istemeleri ve bir senedir süren ihtilalin artık çözülmeye ve dağılmaya başlaması, Filistin ihtilalcilerini kısmen ümitsizliğe, kısmen de sükûta sevk etmiştir. Fakat istiklâl emeli aynı hızla yaşamaktadır. Arap ricali ve münevverleri, Sadabat Misakı’na destek vererek amaç ve hedefleri doğrultusunda istiklallerinin

gerçekleşmesini istemektedirler. Filistin ihtilalcilerinin lideri Müftü El-Hac Emin el-Hüseynî'nin Bağdat'a firar etmesi ve Irak Başvekili (Paşa) Sait'in bu gaye etrafında sürekli çalışması, Arap ricalinin İngilizlerin bu kritik durumundan faydalanarak fırsatı değerlendirmek istediklerini göstermektedir. Bu konuda Sadabat devletleri olan Türkiye, İran ve Irak'tan himmet ve gayret beklemektedirler. Arap ajansı ve bütün gazeteler, Sadabat Paktı lehinde yazılar yayımlayarak bu misakın Arap âlemi için çok faydalı bir unsur olacağını ileri sürmektedir. Lübnan, Suriye ve özellikle Filistin vatanseverleri, Türkiye'nin İngiltere üzerinde nüfuz ve tesir kullanarak Filistin'i Yahudi hâkimiyetinden Arap hâkimiyetine döndürmeyi gaye edinmişlerdir. Fakat bu amaca ulaşmak için bu pakta Hicaz ve Mısır'ın da dâhil olması gerektiğini savunmaktadırlar. Ayrıca Arap Devletlerinde söz konusu düşüncenin İsmet İnönü tarafından desteklenmesi beklentisi oluşmuştur. Hatta Suriye Bu hususta, eski Suriye Vatanî Adliye ve Maarif Veziri ve Hatay davasında Arap murahhası sıfatıyla Cenevre'ye giden Dr. Abdurrahman el-Keyyali şöyle demiştir: (BCA, 265 - 788 – 31, 438, 30-10-0,2)

“Eğer Türk–Arap münasebetlerinde cahilce bir anlaşmazlık olmasaydı, mesele Umumi Harp'ten önce hallolunur; hem biz rica ve muvafakatla istiklâlâ kavuşurduk hem de Türkiye bu kadar arazi kaybetmezdi. Bu anlaşmazlık Hatay meselesinde de ortaya çıktı. Bütün kabahatleri Türklere yükleyecek kadar kısa düşünceli değilim; bizim de pek çok kabahatimiz vardır. Araplar, altı yüz sene hüküm ve idaresi altında yaşadıkları, hem dinleri olan Türklerin hâkimiyetine tahammül edemedikten sonra Fransız esaretine nasıl tahammül etsinler? Biz Türklere büyük ağabeylik yardımı bekliyoruz. Türk, kendi güçlü mevkiini lehimize kullanarak bu harbin içinde veya sonunda bize bir el uzatırsa, bu hareket Arap tarihinde daima minnetle

anılacaktır. Günü gelince Türkiye'ye el uzatacağız. Bu elimizin bir dost eliyle sıkılacağından eminiz. (BCA, 265 - 788 – 31, 438, 30-10-0, 3”sözleriyle Türkiye'nin Ortadoğu'nun istikrarında belirleyici olduğuna dikkat çekmiştir. Türkiye İkinci Dünya Savaşı başlamadan evvel Filistin meselesine değinmiş ve günümüzde de bu desteğini sürdürmeye devam etmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Filistin meselesi derinleşmiş, 1948 Arap-İsrail Savaşı sırasında yaklaşık 700.000 Filistinlinin yerlerinden edilmesiyle Filistinli mülteciler meselesi ortaya çıkmıştır. Literatürde Nakba (felaket) olarak adlandırılan bu kitlesel yerinden edilme süreci, hem bölgesel siyaseti hem de uluslararası hukuku etkileyen temel bir mesele hâline gelmiştir (Öztürk, 2018, 51). Türkiye'nin Filistin mülteci sorununa yaklaşımı ise tarihsel bağlar, uluslararası hukuk ilkeleri ve bölgesel stratejik öncelikler temelinde şekillenmiştir. BM Taksim Planı ve Savaş Sonrası Süreç Türkiye, 1947 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Filistin'in Arap ve Yahudi devletleri şeklinde taksim edilmesini öngören 181 sayılı BM kararına Arap ülkeleriyle birlikte ret oyu vermiştir. Ankara'nın bu tutumu, Filistin'deki demografik yapının zorla değiştirilmesini ve toplumsal rızaya dayanmayan bir devlet inşasını uygun görmediğini göstermektedir. Bu dönemde Türkiye, Arap toplumunun iradesinin göz ardı edilmesinin ileride büyük toplumsal gerilimlere yol açacağı görüşünü savunmuştur (Turan, 2025, 1258).

1948 Savaşı'nın ardından ortaya çıkan mülteci sorunu, Türkiye'nin dış politikasında özel bir başlık hâline gelmiştir. Birleşmiş Milletler'in 1948 sonunda Filistinli mültecilere acil yardım sağlamak üzere kurduğu UNRPR ve bunu takiben 1949'da oluşturulan UNRWA (United Nations Relief and Works Agency), Türkiye tarafından desteklenmiştir. Türkiye, UNRWA'nın kuruluş kararına olumlu yaklaşmış ve Ajansın Filistinli mültecilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasındaki rolünü tanımıştır (Göktürk, 2024, 4). Soğuk Savaş Yıllarında Türkiye'nin Denge Politikası Soğuk Savaş boyunca Türkiye, Batı Bloku ile ittifakı nedeniyle Arap ülkeleriyle zaman zaman farklı pozisyonlarda yer alsa da Filistin meselesinde Arap devletlerinin meşru taleplerini destekleyen dengeli bir çizgi sürdürmüştür. Ankara, 1950'lerden itibaren mülteci sorununu yalnızca insani değil, aynı zamanda Arap ulusal haklarıyla ilişkili siyasi bir mesele olarak görmeye başlamıştır (Özer, 2023, 590). Bu dönemde Türkiye, BM Genel Kurulu'nda Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkını tanıyan 194 sayılı kararın

uygulanmasını desteklemiş ve mültecilerin zorla yerlerinden edilmesini uluslararası hukuka aykırı bir durum olarak değerlendirmiştir (Ertem, 2019, 163).

Refet Bele'nin UNRWA Faaliyetleri

UNRWA'nın kuruluş sürecinin ardından Türkiye, Ajans bünyesindeki temsil mekanizmalarına aktif katılım sağlama yönünde adımlar atmış ve bu çerçevede 8 Nisan 1950 tarihinde İstanbul Milletvekili Refet Bele, Türkiye'nin UNRWA nezdindeki delegesi olarak görevlendirilmiştir. Delegelerin harcırah ve gündelik giderlerinin karşılanmayacağına ilişkin idari düzenleme ise Sayıştay'a resmî olarak bildirilmiş, böylelikle görevin tamamen devlet hizmeti kapsamında yürütüleceği teyit edilmiştir (DİBTA, 2741-23789-1, 522-2). Refet Bele'nin göreve başlamasının ardından komisyonun ilk toplantısı gerçekleştirilmiş; toplantıda, UNRWA ile Birleşmiş Milletler Filistin Uzlaştırma Komisyonu (UNCCP) arasında eşgüdüm sağlanması amacıyla bir dizi değerlendirme yapılmıştır. Bu çerçevede Türk heyetinden, komisyon çalışmalarının sağlıklı biçimde ilerleyebilmesi için çeşitli konularda ayrıntılı bilgi ve değerlendirme sunması talep edilmiştir (DİBTA, 522, 2741-23788, 522-1). 1949 yılında Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) nezdinde kurulan İstişari Komiteye, Türkiye tarafından İstanbul Milletvekili General Refet Bele tayin edilmiştir (DİBTA, 2741-23789, 522, 1-2). Bele'nin göreve başlamasının ardından, UNRWA ile Birleşmiş Milletler Filistin Uzlaştırma Komisyonu (UNCCP) arasında eşgüdüm sağlanması amacıyla ilk toplantılar yapılmış ve Türk heyetinden çeşitli konularda bilgi sunması talep edilmiştir (DİBTA, 2741-23788, 522-1). Bu sırada Refet Bele'nin performansına ilişkin olarak dönemin Siyasiye Genel Müdürü La Tournelle, Paris Büyükelçisi Numan Menemencioğlu aracılığıyla Ankara ile temas kurmuştur. La Tournelle, Refet Bele'nin görevden alınacağına dair duyumlar aldığını belirtmiş; komisyon müdürünün yeterli deneyime sahip olmadığını ve bu nedenle görevdeki etkinliğin risk altında olduğunu ifade etmiştir. Buna karşın, Refet Bele'nin komisyonda verimli bir şekilde çalıştığını vurgulayarak, görevine devam etmesinin memnuniyet verici olacağını iletmıştır (DİBTA, 2741-23792-2, 522-1). Aynı dönemde, komisyondaki Amerikan temsilcisi Bland Ford da Refet Bele ile çalışmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirerek, bu görüşlerin Ankara hükümetine bildirilmesini talep etmiştir (DİBTA, 2741-23793, 522-2). La Tournelle ve Bland Ford'un eşzamanlı memnuniyet beyanları, görevden alınacağına dair söylentilerin yaygınlaştığını, ancak Ankara'nın değerlendirmesi sonucunda Refet Bele'nin görevine devam edeceğini göstermektedir (DİBTA, 2741-23792, 522-1).

8 Nisan 1950 tarihli ve 3/11026 sayılı kararnameye ek kayıtlarda belirtildiği üzere, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) nezdindeki İstişari Komite'deki temsiliyetinde 1961 yılında önemli bir değişiklik yapılmıştır. Dışişleri Bakanlığı'nın 16 Şubat 1961 tarihli ve 724.902-D/III/115-116 sayılı yazısında ilettiği değerlendirmeler doğrultusunda, UNRWA İstişari Komitesi'nde Türkiye'yi temsil etmekte olan emekli General Refet Bele'nin merkeze alınmasına ve söz konusu göreve emekli General Şahap Gürler'in atanmasına ilişkin karar, Bakanlar Kurulu tarafından 22 Şubat 1961 tarihinde kabul edilmiştir (BCA, 158 - 43 - 19, 105,30-18-1-2).

Refet Bele'nin Komisyonun Çalışmaları Hakkındaki Raporu

Refet Bele komisyonun şimdiye kadar esaslı bir iş yapamadığını belirtmiştir. Bunun sebebi olarak komisyonda Arap Devletlerinin mültecilerin buldukları memleketlere yerleştirilmesi şüphesinden dolayı başta Mısır hükümeti ve Arap birliği ülkelerinin Türk heyetiyle iş birliği yapmaktan kaçınmıştır. Yalnızca Ürdün bu tesirin dışında kalarak (yaklaşık yarım milyon Filistinli Ürdün topraklarında) komisyon çalışmalarını ülkesine çekmek arzusunu ve tüm mültecileri kabul ve iskâna hazır olduğunu belirtmiştir. Ancak Ürdün toprakları böyle bir iskân faaliyetini kaldıracak nitelikli olmadığı için orada da yapılan işler yetersiz kalıyordu (DİBTA,2741-23800, 522-7-2). Ürdün'ün Zarka istasyonu civarında orman yetiştirme

teşebbüsleri Ürdün'ün teknik eleman eksikliğinden dolayı ilerleme gösterememiştir. Komisyonun bu işteki amacı da diğer Arap devletlerinde çalışma hevesini uyandırmaktır. Nitekim diğer Arap devletleri de mülteci iskanı için hazırlıklara başlamıştır (DİBTA, 2741-23800, 522-7-3). Birleşmiş Milletlere senelik bir rapor hazırlamak için Bağdat ve Cidde başta olmak üzere bütün Arap memleketlerini seyahate çıkmışlar ve bu raporun kopyasını bakanlığa göndereceğini belirtmiştir (DİBTA, 2741-23800, 522- 7-4).

Birleşmiş Milletler İçin Hazırlanan Rapor

Refet Bele, UNRWA'nın Cenevre'de toplanan ilk toplantısına katılarak UNRWA'nın yaptığı çalışmalar hakkında bir rapor hazırlayarak komisyona sunmuştur. UNRWA'nın Beyrut'ta çalışmalarına başladıktan kısa süre sonra eğitim, sağlık vs. gibi alt birimlerinin oluşturduğunu ve bölge hükümetlerine ziyaretler düzenleyerek çalışma projeleri müzakereleri, projelerin uygulanması ve yardım programının yönetimi ile ilgili çalışmalar yaptığını belirtmiştir (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-2). Mülteci meselesinin nasıl ortaya çıktığını anlatarak UNRWA'nın kuruluş sürecini anlatmıştır. Manda rejiminin çökmesi ve İsrail Devleti'nin kurulması ile mülteci krizi doğmuştur. Mülteci krizinin büyüklüğü nedeniyle koordinasyon ihtiyacı doğmuş ve 19 Kasım 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Filistin Mültecilerine Yardım Birleşmiş Milletler Örgütü'nü (UNRPA) kurmuştur. UNRPA, Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Kızılhaç Dernekleri Birliği ve Amerikan Dostluk Hizmet Komitesi ile iş birliği içinde yaklaşık 700.000 mülteciye yardım ulaştırmıştır. UNICEF ise çocuklar ve hamile kadınlar için gıda ve ilaç desteği sağlamıştır. Tüm bu kuruluşlar, zor koşullara rağmen mültecilerin beslenmesini, giydirilmesini ve barınmasını sağlamış, büyük bir salgının ortaya çıkmasını engellemiş ve 1 Mayıs 1950'de görevlerini UNRPA'ya devrederek önemli bir insani başarıya imza atmıştır(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-3).

Birleşmiş Milletler genel kurulu, UNRPR'yi kurarken mülteci sorununun kısa sürede çözüleceğini varsaymıştı; ancak 1949 yılı boyunca durumun beklenenden daha ciddi olduğu anlaşılmış ve Birleşmiş Milletler, koşulları yerinde incelemek ve çözüm önerileri geliştirmek üzere Orta Doğu'ya bir ekonomik misyon göndermiştir. Üç ay süren incelemeler sonucunda hazırlanan ara raporda, sadece yardım sağlamakla kalmayıp mülteciler için istihdam yaratacak ve ilgili ülkelerde kalıcı kalkınma sağlayacak bir örgütün kurulması önerilmiştir. Bu öneriler, UNRWA'nın kurulmasını öngören 302 (IV) sayılı Karara dâhil edilmiştir. Aralık ayında Paris'te tamamlanan nihai rapor ise UNRWA'nın hem ilham kaynağı hem de yol göstericisi kabul edilmiştir. Ekonomik Misyon, UNRWA'nın ocak ayında faaliyete geçmesini öngörse de beklenmedik gecikmeler nedeniyle kuruluş çalışmaları Nisan 1950'ye kadar uzamış ve kurum sahada görevine ancak 1 Mayıs'ta başlayabilmiştir. UNRWA görevi devraldığında, yardım listelerinde kayıtlı mülteci sayısının 950.000'i aştığı görülmüştür. Oysa bu BM bu rakamı 751.000 olarak tahmin etmiştir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-4). Mülteci sayısının beklenilenden fazla çıkması üzerine UNRWA'nın Danışma Komisyonu, 17 Nisan 1950 haftasında Cenevre'de yaptığı ilk resmî toplantılar sırasında Dünya Sağlık Örgütü, Uluslararası Çalışma Örgütü, Uluslararası Göçmenler Örgütü, UNICEF, Kızılhaç kuruluşları ve diğer BM kurumlarıyla bir araya gelerek ortak meseleleri görüşmüştür. Ayrıca Lübnan, Mısır, Ürdün, Suriye, Suudi Arabistan, Irak ve İsrail'e gidilerek bölge ülkelerinden yardım talep edilmiştir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-4). Bu doğrultuda adı geçen ülkelerde UNRWA çalışmalarına yardım edecek teknik komiteler kurulmuştur(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-5). Bu komitelerde Filistinli mülteciler istihdam edilerek hem kurumların verimliliği artırılmış hem de mültecilere iş imkânı sağlanmıştır(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-6). Böylece mültecilerin temel ihtiyaçları sağlanması yolunda doğrudan temas kurulması hedeflenmiştir. İlk etapta gıda yardımı yapılmış sonrasında barınma sorunları giderilmeye çalışılmıştır. Bu yardımlar dağıtılırken bazı kamplarda UNRWA'nın "kapitalist hükümetlerin aracı" olduğuna dair söylentiler yayılmış ve verilen

yardımlar kabul edilmemiştir. Fakat mülteciler ikna edilerek yardımları kabul etmeleri sağlanmıştır (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-7).

Öte yandan Filistin savaşının ardından gerçek mülteci sayısını kesin biçimde tespit etmek mümkün olmadığından yardıma muhtaç olan fakat mülteci olmayanlarında ihtiyaçlarının karşılanması durumu ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda UNRWA, kaynakların yalnızca gerçek mültecilere tahsis edilmesi gerektiğini vurgulamış ve ekonomik sıkıntı içindeki diğer grupların da programa dâhil edilmesi yönündeki taleplere direnmiştir. Bununla birlikte, bazı yerli ihtiyaç sahiplerinin durumunun mültecilerden daha ağır olduğu görülmüş; ancak kurum, kayıtlı olmayan mültecilerin yardıma erişememesi nedeniyle sorumluluğu gönüllü kuruluşlara yönlendirmiştir (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-8). Gerçek mülteci sayısının tespitinde de Birleşmiş Milletler Ekonomik Misyon raporunun verileri esas alınmıştır (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-9).

Mültecilerin genel durumu raporda şöyle ifade edilmiştir: Mültecilerin yaşam koşulları son derece ağırdır. Birçoğu, cami, okul, kışla gibi terk edilmiş yapılarda veya derme çatma barınaklarda kalmakta; sahip oldukları sınırlı eşyalar ise uzun süredir kullanımdan tükenmiş durumdadır. Çevresel koşullar kötüleşmekte, mültecilerin durumu giderek daha da ağırlaşmaktadır. Kamp çadırlarının zorlukları bilinse de, mültecilerin yaklaşık üçte ikisi bundan daha kötü şartlara sahip, aceleyle inşa edilmiş geçici barınaklarda yaşamaktadır. Bu yapıların çoğu çadırlardan bile daha düşük yaşam standartlarına sahiptir ve bu durum, mülteci koşullarının sistematik biçimde iyileşemediğini ortaya koymaktadır (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-10). Öte yandan mültecilerin ağır koşullara rağmen dikkat çekici bir dayanıklılık gösterdiği, sağlık hizmetlerinin etkinliği sayesinde tüberküloz ve diğer yaygın hastalıklarda artış görülmediği belirtilmektedir. Ancak iki yılı aşkın zorlu yaşam, nüfusta fiziksel ve moral yıpranmayı kaçınılmaz hâle getirmiştir. Mültecilerin yanlarında getirdikleri ve gönüllü kuruluşların dağıttığı giysiler kullanılamaz hâle gelmiş; UNRWA ve OMRR tarafından kurulan dikiş ve dokuma atölyeleri önemli miktarda giysi üretse de yüzbinlerce insanın ihtiyacını karşılamaktan uzaktır. Barınma ve ısınma ihtiyaçlarının karşılanmasında da güçlükler yaşanmaktadır (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-11). Ayrıca bir dönem kayda değer maddi varlıklara sahip olan mültecilerin önemli bir kısmı, sürgün sürecinde yanlarında getirdikleri para ve değerli eşyaları zamanla tüketmiş; başlangıçta görece daha iyi yaşam koşullarına sahipken, büyük çoğunluğu bugün diğer mültecilerle benzer yoksulluk koşullarına sürüklenmiştir. Bu durum, ekonomik kaynakların tükenmesinin mülteciler arasında yaygın ve geri döndürülemez bir eğilim hâline geldiğini göstermektedir. Buna karşın, iki yılı aşkın ağır sürgün koşullarına rağmen mültecilerin genel moral düzeyinin beklenenden yüksek olduğu belirtilmektedir. Toplumsal huzursuzluk yaratan eylemler (açlık grevleri ve iş bırakmalar gibi) mülteci nüfusunun küçük ve örgütlü bir kesimiyle sınırlı olup, kitlesel bir memnuniyetsizliğin göstergesi olarak değerlendirilmemektedir. Bununla birlikte, mülteci çevrelerinde sabotaj ve yıkıcı faaliyetlere işaret eden unsurların varlığına dair ciddi emareler bulunmaktadır (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-12). Zaman zaman mülteci kamplarında gösterile yapıldığı ve içlerinde buldukları durumdan Batılı ülkeleri sorumlu tutan gösteriler olmaktadır. Her ne kadar bunlar marjinal gruplar olarak görülse de mültecilerin bireysel ve kolektif düzeyde mevcut durumdan derin bir hoşnutsuzluk duydukları gözlemlenmiştir. Yine mallarından zorla el çektirilmeleri hatta Avrupa'daki bankalarda bulunan paralarına bile erişememeleri memnuniyetsizliği arttırmıştır. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler de mültecilerin gözünde mevcut kötü koşulların başlıca sorumlularından biri olarak algılanmaktadır. Ayrıca, MSI/UNR tarafından yürütülen yardım ve iyileştirme faaliyetlerine yönelik minnettarlığın son derece sınırlı olduğu belirtilmektedir.

Mülteciler, özellikle sağlık ve eğitim hizmetlerinin nicelik ve nitelik bakımından sürekli artırılmasını ve genel yardım düzeyinin geliştirilmesini talep etmektedir. Sonuç olarak, iki yılı aşkın süredir zorunlu bir hareketsizlik içinde, belirsiz ve ağır koşullarda yaşayan 800.000'den

fazla mülteci nüfusu, yalnızca insani bir sorun değil; aynı zamanda bölge ülkeleri ve tüm Orta Doğu açısından giderek büyüyen yapısal bir istikrarsızlık unsuru olarak değerlendirilmektedir. 372.705 kayıtlı mülteciye ait bireysel kartlardan derlenen veriler, mülteci nüfusunun yalnızca sınırlı bir bölümünün sürgün öncesinde düzenli ve gelir getirici bir mesleğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre, toplam nüfusun yaklaşık %17'sine karşılık gelen 64.610 kişinin mesleki geçmişi açık biçimde tespit edilebilmiştir. Mevcut sınıflandırma, mültecilerin ekonomik yapısının ağırlıklı olarak düşük ve orta vasıf gerektiren sektörlerde yoğunlaştığını göstermektedir. En kalabalık meslek grubu, 20.367 kişiyle küçük ölçekli tarımla uğraşanlar olup, bunu çeşitli hizmetler sektöründe çalışan yaklaşık 9.000 kişi ile ulaşım (8.704) ve ticaret (7.908) alanlarında faaliyet gösterenler izlemektedir. Büro işleri, polislik ve benzeri kamusal görevlerde çalışmış olanların sayısı 6.310 olarak kaydedilmiştir. Buna karşılık, serbest meslek mensupları (doktorlar, avukatlar vb.) 905 kişi ile toplam içinde oldukça sınırlı bir yer tutmaktadır. İnşaat ve vasıflı işçilik alanında çalışan 3.960 kişi ile çiftçilikle uğraşan 2.517 kişi, kırsal ve emek yoğun ekonomik faaliyetlerin mülteci nüfusu içinde önemli fakat baskın olmayan bir paya sahip olduğunu göstermektedir. Sanayi ve zanaatkârlara ilişkin nicel verinin eksik bırakılması ise mesleki profilin tam olarak ortaya konulmasını güçleştirmektedir. Genel olarak bu dağılım, mülteci kitlesinin önemli bir bölümünün üretken emek kapasitesine sahip olduğunu, ancak mesleki çeşitliliğin sınırlı ve büyük ölçüde tarım, hizmet ve ticaret gibi sektörlerde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Bu durum, mültecilerin istihdam ve yeniden yerleşim politikalarının, düşük ve orta vasıf gerektiren iş alanlarına odaklanmasını gerekli kılan yapısal bir özellik olarak değerlendirilebilir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-13).

UNRWA yalnız Filistin bölgesinde kalan mültecilere yardım etmekle kalmamış aynı zamanda İsrail'de kalanlara da belli koşullarda yardım etmiştir. İsrail'de UNRWA, iki tür mülteciye yardım etmek zorundadır: Çatışmalar sırasında İsrail'e kaçan Yahudilere ve çoğu durumda Filistin içinde bir bölgeden diğerine yerinden edilmiş Araplara. Başlangıçta yaklaşık 17.000 Yahudi mülteci vardı, ancak yaz ayları boyunca bunlar (3.000 kişi hariç) yeni devletin ekonomik hayatına dâhil edilmiştir. 31.000 Arap, başlangıçta yardım almaktaydı; ancak bu sayı 1950 Ağustos ayının sonunda 24.000'e düşürülebilmektedir. Bunun nedeni, birçok kişinin artık kendi kendine yeter durumda olmasıdır. İsrail hükümetiyle yapılan son görüşmelerden, hükümetin yardım dağıtımını onaylamadığı anlaşılmaktadır. Alınan bilgilere göre, yardım listelerinde hâlâ kayıtlı 24.000 mültecinin çoğunun işi olduğu ve çalışmak isteyen herkesin, hükümetin ilgili birimlerine başvurmaları hâlinde çalışma programlarına alınabileceği belirtilmektedir. Ayrıca, bu mültecilerin artık İsrail vatandaşı statüsüne sahip oldukları ve bu nedenle diğer vatandaşlarla aynı muamele hakkına sahip oldukları ifade edilmiştir. Yardımların kesilmesinin ardından, yaşlı veya sakat mültecilerin İsrail'in sosyal hizmetleri tarafından üstlenileceği açıklanmıştır. İsrail sınırları içinde bulunan yerinden edilmiş Arapların yeniden yerleştirilmesine yönelik bir programa UNRWA'nın mali katkıda bulunması talep edilmiştir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-14).

Tablo:1

Ay	Birinci Değer	İkinci Değer
Ocak	965.000	900.000
Şubat	969.000	900.000
Mart	977.000	897.000
Nisan	974.000	897.000
Mayıs	—	800.000
Haziran	—	860.000
Temmuz	957.000	830.000 / 860.000*
Ağustos	930.000	860.000(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-15).

Ekonomik İnceleme Misyonu tarafından hazırlanan rapor, 1950 yılına ait farklı üçer aylık dönemlerde yardım listelerinde kalması öngörülen mülteci sayılarını çeyrekler bazında tahmin etmektedir. Buna göre, 1950 yılının birinci çeyreği için 652.000, ikinci çeyreği için 600.000, üçüncü çeyreği için 498.000 ve dördüncü çeyreği için 592.000 mültecinin yardım almaya devam edeceği öngörülmüştür. Bu tahminler doğrultusunda, yıl genelinde yardım alan mültecilerin ortalama sayısı yaklaşık 584.000 olarak hesaplanmıştır. Raporda ayrıca, üçüncü sayfada açıkça belirtildiği üzere, görevli memurun bu rakamları oluştururken teorik varsayımlar arasından en ihtiyatlı olanları esas aldığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte, rapor gerçek durumun, fiilen tayın kartlarını kullanan mültecilerin sayısına bakılarak daha sağlıklı biçimde değerlendirilebileceğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, öngörülen sayılar ile fiili yardım kullanım düzeyi arasında potansiyel sapmalar olabileceğine işaret etmekte ve uygulamaya dayalı verilerin analitik önemini ön plana çıkarmaktadır(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-15).

Tayın Sayıları (Aylara Göre)

Tablo:2

Ay	Listelerde Yer Alan Kişi Sayısı	Dağıtılan Tayın Sayısı
Ocak	965.000	900.000
Şubat	969.000	900.000
Mart	977.000	897.000
Nisan	974.000	897.000
Mayıs	—	800.000
Haziran	957.000	830.000
Temmuz	≈ 960.000*	860.000
Ağustos	930.000	860.000

Not: Temmuz ayına ait listelerde yer alan kişi sayısı kaynakta net değildir; yaklaşık bir değer olarak ifade edilmiştir.

UNRWA, faaliyetlerine başladığı ilk ay olan Mayıs ayında, yardım listelerinde 950.000'den fazla mülteci bulunmasına rağmen, tayın dağıtımını 800.000 ile sınırlamayı hedeflemiştir. Bu girişim, kayıtların güvenilirliğine ilişkin ciddi kuşku ve kamuoyunda ortaya çıkan tartışmaların yoğunlaşması nedeniyle sürdürülebilir görülmemiştir. Özellikle, tayın sayısının 860.000'in altına düşürülmesinin, insani gerekçeler temelinde ağır eleştiriler doğuracağı değerlendirilmiştir. Eylül ayında, maliyeti yüksek ve uygulanması güç bir nüfus sayımı gerçekleştirilmiş olmasına karşın, tayın dağıtımının 835.000'in altına indirilmesinin fiilen mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu süreçte çok sayıda mükerrer veya sahte kaydın tespit edilerek listelerden çıkarıldığı kabul edilmekle birlikte, yapılan tüm azaltmaların, önceki yönetimlerden devralınan toplam rakamlar üzerinden kademeli biçimde gerçekleştirilmek zorunda olduğu vurgulanmaktadır. Bu yapısal sınırlılık çerçevesinde, Eylül ayı tayın miktarları da belirlenmiştir. Genel olarak veriler, yardım listeleri ile fiilen dağıtılan tayın sayıları arasında kalıcı bir fark bulunduğunu; ancak bu farkın teknik, siyasi ve insani kısıtlar nedeniyle sınırlı ölçüde daraltılabildiğini göstermektedir. Bu durum, tayın politikalarının yalnızca istatistiksel doğruluk değil, aynı zamanda meşruiyet ve toplumsal kabul kaygılarıyla da şekillendiğine işaret etmektedir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-15).

31 Ağustos İtibarıyla Ükelere Göre İaşe Durumu

Tablo:3

Ülke	Hak Sahibi Sayısı	Dağıtılan İaşe Sayısı
Lübnan	128.000	120.000
Suriye	82.500	82.000

Ürdün	485.500	130.000
İsrail	26.500	28.000
Gazze	199.500	200.000
Toplam	922.000	860.000

Kesin bir nüfus sayımının ardından yardım listelerinin güncellenmesine yönelik yürütülen çalışmaların etkilerinin Ekim ayından itibaren somut biçimde görülmesi beklenmektedir. Bununla birlikte, hâlihazırda dağıtım listelerine kayıtlı kişi sayısı ile fiilen dağıtılan iâşe miktarı arasında yaklaşık 70.000 kişilik bir fark bulunduğu özellikle vurgulanmaktadır. Bu fark, hem idari kapasite sınırlarını hem de yardım sisteminin siyasi ve toplumsal kısıtlar altında işlediğini ortaya koyan temel bir gösterge niteliğindedir (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-16).

Uzmanlaşmış Birleşmiş Milletler Kuruluşlarının Rolü

Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)

UNICEF, 1948 yılında Filistinli mültecilere yardım sağlamak üzere harekete geçen ilk Birleşmiş Milletler kuruluşu olmuştur. Kurum, bu tarihten itibaren mültecilere yönelik yardım programlarına sürekli ve etkili bir biçimde katkı sunmuştur. UNRWA'nın kurulmasının ardından UNICEF, faaliyetlerini yeni ajansla yakın ve kurumsallaşmış bir iş birliği çerçevesinde sürdürmüştür; bu iş birliği, önceki UNRRA dönemine kıyasla daha da güçlendirilmiştir. UNICEF'in temel faaliyet alanı, çocuklar, gençler ile hamile ve emziren kadınların beslenme ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Bu kapsamda, normal yardım programları çerçevesinde temini güç olan süt, morina karaciğeri yağı, şeker ve özel besin takviyeleri gibi ürünleri sağlamaktadır. Kurumsal eşgüdümün sağlanması amacıyla, UNICEF'e bağlı iki üst düzey yetkili UNRWA bünyesinde görev yapmakta; bu yetkililer UNICEF tarafından sağlanan malzemelerin dağıtımına ilişkin planların hazırlanması, denetlenmesi ve onaylanmasında yetki sahibi olmaktadır. Bu düzenleme, iki kurum arasındaki iş birliğinin etkinliğini artıran bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir. 1950 yılı itibarıyla UNICEF, UNRWA programına aynı gıda yardımları şeklinde yaklaşık 3 milyon ABD doları tutarında katkı sağlamıştır.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ / WHO)

Dünya Sağlık Örgütü, UNRWA'nın bütçe sınırları dâhilinde yürütülen tıbbi programın planlanması ve uygulanmasının denetlenmesinden sorumlu olan Sağlık Hizmetleri Şefi'ni görevlendirmiş ve bu görevin maliyetini üstlenmiştir. Buna ek olarak DSÖ, UNRWA bünyesinde çalışan diğer bazı sağlık personeli temin etmekte ve maaşlarını karşılamaktadır. DSÖ'nün katkıları yalnızca idari ve personel desteğiyle sınırlı kalmamış; sıtma, zührevi hastalıklar, tüberküloz ve göz hastalıkları gibi öncelikli sağlık alanlarında, ihtiyaç duyuldukça uzman doktorlar da görevlendirilmiştir. Ayrıca DSÖ, 1950 yılı tıbbi programının uygulanmasına destek olmak amacıyla 42.857 ABD doları tutarında nakdi katkıda bulunmuştur.

UNRWA Tarafından Yönetilen ve Finanse Edilen Tıbbi Personel

UNRWA'nın kendi bütçesiyle finanse ettiği tıbbi hizmetler, merkezî ve bölgesel düzeylerde yapılandırılmıştır. Beyrut merkez ofisinde; bir Sağlık Hizmetleri Başkan Yardımcısı, tıbbi malzeme tedarikinden sorumlu bir görevli, başhemşire ve bir sağlık hizmetleri mühendisi görev yapmaktadır. Beş operasyon bölgesinin her birinde ise bir Sağlık Hizmetleri Şefi, bir hemşire ve bir hijyen memuru bulunmaktadır. Bazı bölgelerde bu kadroya ek olarak bir idare memuru ve bir laboratuvar asistanı da istihdam edilmektedir. UNRWA'nın faaliyete geçmesinden önce tıbbi hizmetler 120 uluslararası görevli tarafından yürütülmekteydi. UNRWA'nın kuruluşuyla

birlikte bu sayı 30'a düşürülmüş; uluslararası personel azaltılırken, yerel ve diğer kategorilerde personel istihdamına ağırlık verilmiştir. Bu dönüşüm, maliyetleri düşürmeyi ve operasyonel sürekliliği sağlamayı amaçlayan yapısal bir yeniden düzenleme olarak değerlendirilmektedir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-17).

Sosyal Hizmetler: Sağlık ve Eğitim

(UNRWA ve Uzmanlaşmış BM Kuruluşları Çerçevesinde)

UNRWA tarafından işletilen ve ülke geneline yayılmış dispanser ağı, ayda yaklaşık 600.000 hasta başvurusu almaktadır. Başvuruların önemli bir bölümünün tıbbi açıdan düşük öncelikli nedenlere dayanması, sağlık sisteminin ciddi bir talep baskısı altında çalıştığını ve kaynakların etkin kullanımına ilişkin yapısal sorunlar bulunduğunu göstermektedir. Yıllık yaklaşık 8 milyon ABD doları tutarındaki sağlık bütçesi; temel tıbbi bakım, koruyucu sağlık hizmetleri ve salgın hastalıklarla mücadele gibi alanlara yönlendirilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) personel, uzman desteği ve sınırlı mali katkıları, bu hizmetlerin teknik niteliğini güçlendirse de, yüksek başvuru hacmi sağlık altyapısının sürdürülebilirliğini zorlamaktadır. Sağlık hizmetlerinin yanı sıra mültecilerin eğitim hakkı da gözetilerek çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda UNRWA-UNESCO iş birliği kapsamında yürütülen eğitim programları, Birleşmiş Milletler himayesinde faaliyet gösteren 74 mülteci okulu aracılığıyla sürdürülmektedir. Bu okullarda 700'ü aşkın öğretmen görev yapmakta ve yaklaşık 35.700 öğrenciye eğitim verilmektedir. Programın yıllık maliyeti 400.000 ABD dolarının üzerindedir. UNESCO tarafından görevlendirilen eğitim danışmanı, programın koordinasyonu ve uygulanmasında kilit rol oynamakta; ayrıca UNESCO, 50.000 ABD doları tutarında doğrudan mali katkı sağlamaktadır. Dini kuruluşlara ait okullar bu kapsama dâhil değildir ve bu durum, eğitim hizmetlerinin parçalı bir yapıda yürütüldüğünü göstermektedir (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-18).

Çalışma Programları ve Ekonomik İnceleme Misyonu

Birleşmiş Milletler Orta Doğu Ekonomik İnceleme Misyonu'nun Nihai Raporu, yakın ve orta doğu ülkelerinde yürütülmesi öngörülen çok sayıda çalışma projesinin kapsamını ve önceliklerini ortaya koymaktadır. Rapor, mültecilerin yardımdan istihdama geçiş sürecinin hızını belirlemekle kalmamış, aynı zamanda çeşitli projelere ilişkin teknik veri ve kılavuz bilgileri sağlayarak, hem ilgili hükümet memurları hem de Ofis görevlilerinin çalışmalarını yönlendirmelerine olanak tanımıştır. Ofis, planlanan tarihte görevine başlayamamış ve hükümetlerle yürütülecek projeler üzerine yapılan müzakereler sırasında, Ekonomik İnceleme Misyonu raporunda öngörülen zaman sınırlarının büyük ölçüde aşılması söz konusu olmuştur. Bu durum, çalışma programlarının uygulanmasında ciddi gecikmelere yol açmıştır. Ofis, özellikle çalıştırılması öngörülen işçi sayısına ulaşmakta yetersiz kalmış ve projelerin büyük çoğunluğu kısa vadeli işler kategorisinde kalmıştır. Bu sonuçların başlıca nedenleri şunlardır:

1. Ofisin görevine beklenenden geç başlaması.
2. Mültecileri ve hükümetleri çalışma programına ilgi duymaya yönlendirmek için gerekli sürenin beklenenden uzun olması.
3. Bölgesel kısıtlamalar: Gazze'de anlamlı bir çalışma programı yürütme imkânının bulunmaması. Lübnan'da programın zorunlu olarak sınırlı olması ve Ürdün'ün çalıştırma kapasitesinin, mevcut mülteci nüfusuna ulaşacak ölçüde yeterli olmaması sayılabilir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-19).

Ürdün'de yürütülmesi öngörülen çalışma programları, başlangıçta somut sonuçlar vermemiş ve ilerleme yalnızca aşamalı olarak sağlanmıştır. Daha ileri düzeydeki projelerle ilgili kararlar ve

tartışmalar, 5 Temmuz itibarıyla gündeme alınmış ve programlar bu tarihten sonra fiilen çalışmaya konmuştur. Kaydedilen gelişmeler, bazı belgeler aracılığıyla, fonların doğrudan mülteci iş gücüne aktarıldığını göstermektedir; bunun temel nedeni, projelerde çalışanların yüksek oranda mülteci işçiden oluşmasıdır. Ayrıca, bu tür projelerin uygulanması, diğer büyük ölçekli projelere kıyasla daha kısa süreli incelemelerle başlatılabilmektedir. Bir projenin uygulanabilmesi ve çalışmanın fiilen başlaması için, ilgili hükümetle gerçekleştirilen çok aşamalı bir görüşme ve onay süreci gerekmektedir. Buna göre, yürütülebilecek proje türleri hakkında hükümet yetkilileri ve Ofis arasında genel bir bilgi alışverişi yapılır. Olası projeler, bakanlar ve teknik personelin katılımıyla tartışılır; ardından projelerin uygulanacağı sahalara birlikte yapılan inceleme ziyaretleri gerçekleştirilir. Bu ziyaretler sonucunda, bazı projeler mültecilere sağlayacağı fayda yetersiz görüldüğünde reddedilir. Hükümetin ve Ofisin teknik personeli bir araya gelerek, gelecekteki projeleri değerlendirir ve Ofisin üstlenip üstlenmeyeceğine dair geçici karar alır. Seçilen projeler, Ofisin teknik personeli tarafından Danışma Komisyonu'na sunulur. Yönetim hattı dışında yürütülecek projeler ayrıca Yönetim Komisyonu'na onay için gönderilir. Komisyon kararları ilgili bakanlığa iletilir ve genellikle Kabine'ye sunulur. Kabine veya ilgili bakanlık tarafından verilen karar, Ofise bildirilir. Bu onay süreci tamamlandıktan sonra, altyapı hazırlıkları, malzeme temini ve mültecilerin çalışma alanına yönlendirilmesi gibi uygulamaya yönelik işlemler başlatılır. Tüm bu aşamalar, projelerin fiilen başlaması için haftalar süren yoğun çaba gerektirmektedir. UNRWA bölgede yardım projelerinin dışında farklı projeler de uygulamıştır.

Örnek Projeler: Teras İnşası ve Ağaçlandırma

Bu süreç kapsamında başlatılan projeler arasında terasa inşası ve ağaçlandırma çalışmaları yer almaktadır. Bu projeler, hem mülteci iş gücünü istihdam etme hem de çevresel ve altyapısal fayda sağlama açısından örnek teşkil etmektedir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-20).

Teras İnşası ve Yeniden İskân Programları

Teras İnşası Programları: Teraslı arazi projeleri, özellikle köylere ve yerleşim yerlerine yakın arazilerde uygulanmak istendiğinde özel mülkiyet sorunu ile karşılaşmaktadır. Arazi sahipleri, geri kazanılan yüzeyin yarısı üzerinde hak sahibi olduğundan, mülteciler için 1 birim teras elde etmek amacıyla 2 birim teras inşa edilmesi gerekmektedir. Teraslı araziler, genellikle zeytin ve üzüm bağları için kullanılmaktadır. Ancak, zeytin ağaçlarının tam verimliliğe ulaşması 10 yıl, üzüm bağları için ise yaklaşık 5 yıl gerektirmektedir. Bu uzun süreli geri dönüş, toprağın yüksek maliyeti ile birleştiğinde, mültecilerin kısa vadede gelir elde edemeyeceği bir durum yaratmaktadır. Bu nedenle, geniş çaplı bir teras inşası programı yalnızca devlete ait araziler üzerinde uygulanabilir; bu durumda geri kazanılan yüzeyin tamamı mültecilerin kullanımına tahsis edilebilir.

Yeniden İskân Alanları: Büyük yeniden iskân projeleri genellikle seyrek nüfuslu bölgelerde veya mevcut mülteci kamplarının yakınında planlanmaktadır. Bu alanlar, teorik olarak birkaç bin mülteciyi absorbe edebilecek kapasiteye sahiptir. Ancak saha deneyimi, mültecilerin bu bölgelere gidip çalışmayı kabul etmesinin oldukça zor olduğunu göstermektedir. Bugüne kadar, söz konusu projelerde yalnızca birkaç yüz mülteci çalışmayı kabul etmiştir. Özel mülkiyetli arazilerde teras inşası, **arazi sahibinin hakları ve uzun verim süreleri** nedeniyle ekonomik olarak uygulanabilir değildir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-21).

Yukarıda başlatılan projelerin dışında mevcut yürütülen projeler şunlardır:

Yol İnşa Çalışmaları: Yol inşa projeleri, Ürdün, Suriye ve Lübnan'da yürütülmekte olup, projelerde mülteci iş gücünün kullanımı ön plana çıkmaktadır. Ürdün için hazırlanan proje tabloda gösterilmiştir.

Proje	Uzunluk (km)	15 Eylül itibarıyla Çalışan Mülteci Sayısı	Notlar
El Khadr – Baitrim	7	500	–
Hebron – Yatta – El Samile	26	1.400	–
Bemallah – El Tayyba	15	495	–
Tulkarm – Azzun	22	900	–
Kerak – Selve – Famile	3	125	Birleşik Krallık kredi fonlarıyla planlanmış
Sheikh North – ...	Sınırlı	–	Birleşik Krallık kredi fonlarıyla sınırlı planlama

Suriye’de Homs – Tel Kalakh – Tartous hattında 90 km uzunluğunda yol yapımı için 350 mülteci istihdam edilmiştir (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-22).

Mülteci Katılımlı Projeler (Ağaçlandırma ve Çeşitli Çalışmalar)

Ağaçlandırma Projeleri

Ülke	Bölge	Alan (hektar)	Çalışan Mülteci Sayısı
Ürdün	Huwashi	–	–
Ürdün	Wadi Quf	3.000	450
Ürdün	Aroub	100	100
Suriye	Hermon Dağı	2.000	500
Lübnan	Sediri	600	200

Not: Ürdün Huwashi Bölgesi ile ilgili alan ve mülteci sayısı veri olarak sağlanmamıştır.

Çeşitli Projeler

Ülke	Proje	Alan (hektar / kapasite)	Çalışan Mülteci Sayısı
Ürdün	Arkeolojik kazı – Tall El Ferran	7.200	–
Ürdün	Arkeolojik kazı – Hoshom Sarayı	7.500	–
Ürdün	Hebron, erkek çocuklar için ilkokul inşası	–	250
Suriye	Hermon Dağı	2.000	500
Lübnan	Sediri	600	200

Küçük El Sanatları Projeleri

Ayakkabı imalatı, marangozluk, çadır tamiri, sabun üretimi ve kayak tamiri gibi zanaat kollarında insanları çalıştırmak suretiyle istihdam oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu projeler dokuma imalathaneleri ve dikiş atölyelerini kapsamamakla birlikte, 1.000’den fazla mülteciyi istihdam etmektedir.

Onaylanmış Ancak Yürürlüğe Girmemiş Projeler

Suriye’de Massade – Qatana ve Massadeh – Rwe ve Ain arasında yol yapımı projeleri hazırlanmıştır (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-23).

Ön Çalışmalar ve Pilot Projeler

Filistinli mültecileri barındıran ülkelerde bölgenin ihtiyacına göre UNRWA çeşitli pilot projeler üretmiştir. Lübnan için içme suyu dağıtım boruları projesi için kazı çalışmaları yapılmaya

başlanmıştır. Ayrıca el sanatları olarak ayakkabı imalatı, marangozluk ve diğer küçük el sanatları projeleri sürdürülmektedir. Suriye’de Billaroloze denetimi Cezire Bölgesi Pilot uygulamalar ve denetimler yürütülmektedir. Ekonomik İnceleme Misyonu Raporu’nda önerilen bazı pilot projelerle ilgili ön incelemeler ve araştırmalar devam etmektedir. Hiçbir proje henüz tam anlamıyla geliştirilmiş değildir. Ürdün’de bulunan Zarqa vadisinde Wadi Zarqa (WADI ZARA) Projesi hazırlanmıştır. Buna göre bölgenin topoğrafik haritası hazırlanarak proje için gerekli haritalar üzerinde bir ekip çalışmaktadır. Bu projede suların biriktirilmesi ve sulama sağlama çalışmaları yapılmaktadır(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-24). Lübnan Hükümeti ile Litani Nehri’nin geliştirilmesine yönelik kapsamlı bir çalışmadır. Fakat bu proje mültecilere yapılacak yardımdan ziyade Lübnan’ın ekonomik kalkınmasına yöneliktir (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-25)

Toprak Geliştirme ve Tarımsal Yerleşim Projeleri

Devlete veya kraliyete ait araziler üzerinde yürütülecek tarım yerleşim projeleri, uygulamaya geçilmeden önce kapsamlı bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma süreci şu aşamalardan oluşmaktadır:

1. **Arazi Seçimi ve Ön İnceleme:** Uygun arazilerin tespiti yapıp, tarım mühendisleri tarafından tahıl ve sebze üretiminin fizibilitesinin değerlendirilmesi
2. **Jeolojik ve Hidrolojik Araştırmalar:** Sondaj ve toprak analizleri, su kaynakları ve sulama potansiyelinin değerlendirilmesi
3. **Altyapı ve Yerleşim Planları:** Sulama kanallarının inşası, konut ve yerleşim planlarının hazırlanarak Şeria (Ürdün) Vadisi Şeria Nehri’nin doğu ve batı kesimlerinde kuyu açma sözleşmeleri yapılmıştır. Sulama sistemi kurulabilirse, mülteciler uzman denetiminde toprakları ekmeye davet edilecektir. İlk hasattan sonra bazı mültecilerin kendi kendine yeter hâle gelmesi öngörülmektedir.

Eylül Ortası Mülteci Çalışanları (Projeler ve Hizmetler)

Ülke	İdari Hizmetler, Bakım, Ulaşım, Dağıtım, Hijyen, Eğitim, Tıbbi Hizmetler	Projelerde (doküman, marangozluk, ayakkabıcılık vb.)	Çalışanlar dışı,	Zanaatkâr İşlerde Çalışanlar	Toplam
Lübnan	478	1.087	—	—	—
Gazze	1.380	8.345	—	—	—
Ürdün	2.006	3.921	289	—	—
Suriye	196	1.350	334	—	—
İsrail	25	—	—	—	—
Toplam	—	—	—	—	14.508

Not: Ürdün Hükümeti tarafından, İngiliz kredisiyle yürütülen projelerde çalışan mülteci sayısı ayrıca 3.185’tir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-26).

Mültecilerin Çalışma ve Ücret Düzenlemeleri: Mültecilerin çalışma programına katılımını teşvik etmek amacıyla, çalışma oranı ve ücret düzenlemeleri özel olarak belirlenmiştir:

1. **Çalışma Oranı ve Teşvik:** Başlangıçta, bir mültecinin çalışmaya başlaması için yeterli teşvik oluşturacak oranda maaş belirlenmiştir. Daha yüksek ücret, kamu işleri alanındaki yerel ücretlerle uyumsuz olacağından uygulanmamıştır.
2. **Mülteci Statüsü ve İaşe Listeleri:** Ücret almaya başlayan mülteci, iaşe, barınak, sağlık hizmetleri gibi yardımları hâlen almaya devam edecek, ancak bu yardımların bedelini

kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu üç kişi için Ofis'e geri ödeyecektir. Üçten fazla kişinin sorumluluğu mültecinin çalışmaya ilgisini azaltacağından bu sınır konulmuştur.

3. **Gelir Düzeyi:** Suriye ve Lübnan'da bir işçi, bu kesintiler sonrası ortalama aylık 12–14 dolar kazanmaktadır. Ürdün'de ise işçilerin ailelerine götürdüğü miktar biraz daha düşüktür.
4. **Nakit Ödeme ve İaşe Listelerinden Çıkarma:** Mültecilerin ücretlerini tamamını nakit olarak alabilmeleri ve iaşe listelerinden çıkarılmaları için alternatif formüller üzerinde çalışmalar sürmektedir. Ofis, kâr amacı gütmeyeceği için, mülteciye aynı parayla perakende fiyatından daha fazla gıda temin edebilmekte, bu da doğrudan nakit ödemeyi sınırlamaktadır. Bazı bölgelerde gıda tedariki sınırlı ve fiyat artışları neredeyse kaçınılmaz olduğundan, genel bir zam talebine yol açabilir (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-27).

Tıbbi ve İnsani Yardımın Genel Çerçevesi

Bölgesel Önemi

Mülteci sorunu, 800.000'den fazla doğrudan etkileneni ve dolaylı olarak binlerce kişiyi kapsayan geniş bir toplumsal ve ekonomik olgu olarak Yakın Doğu'nun temel gündemlerinden biri olmuştur. Bölgedeki sosyal ve ekonomik sorunlar, mülteci durumu göz önüne alınmadan kapsamlı biçimde ele alınamaz denilerek sorunun ülkeleri nasıl etkilediği vurgulanmıştır.

UNRWA'nın Rolü ve Zorluklar

Bu kapsamda UNRWA'nın temel işlevi şudur: UNRWA, mülteci sorununa pratik çözümler geliştirmek ve uygulamak amacıyla kurulmuştur.

Çalışma programlarının başlatılması için hükümetler projeleri uygulamaya hazır olsalar da, Ön araştırmaları yapacak, Projeleri denetleyecek nitelikli personel eksikliği, sık sık gecikmelere yol açmaktadır. Şu anki projeler görece basit olmakla birlikte, daha karmaşık “örnek projeler” gündeme geldiğinde bu eksiklikler daha belirgin hale gelecektir.

Teknik Yardım ve Uzman Desteği

Bölgenin ihtiyacına binaen Tarım ve sulama, Mühendislik uygulamaları, Küçük sanayi, Ekonomi ve kamu maliyesi, Maden kaynaklarının geliştirilmesi Şehir planlaması ve iletişim, Sosyal güvenlik, sivil yönetim ve mevzuat alanlarında hükümetlere uzman desteği sağlanması önemlidir. Uzmanların yanında yerel personelin yetiştirilmesi için asistan sağlanması, projenin etkinliği açısından kritik önemdedir; aksi hâlde uzmanlar rutin görevlerle meşgul olacaktır. UNRWA projelerinin büyük kısmı teknik yardım kapsamında değerlendirilmektedir. Bunlar Mühendisler, ziraat uzmanları, ekonomistler, Tıp, eğitim ve sosyal güvenlik alanında uzman kişilerden oluşmaktadır. Çalışmaların, diğer uzmanlaşmış kurumlar ve teknik yardım gruplarıyla uyumlu yürütülmesi hedeflenmektedir. Teknik yardım kapsamında olmayan projeler olsa da, genel uygulamalar bu çerçeveye ilişkili olarak planlanmaktadır. (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-28). UNRWA projeleri, Birleşmiş Milletler'in diğer faaliyetleriyle koordineli yürütülse de, yeterli teknik personel olmadan uygulanamaz; misyon, Orta Doğu'nun kalkınması için tarımın modernleştirilmesini öncelikli hedef olarak belirlemiştir. (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-29).UNRWA, mali açıdan sürekli olarak kırılgan bir durumda olmuştur; bütçesi büyük ölçüde uluslararası bağışlara bağlıdır ve her ay 800.000'den fazla mültecinin temel ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli nakit her zaman mevcut değildir. Kuruluşun kısa süreli nakit sıkıntıları, büyük projelerin planlanmasını sınırlamış, ancak gönüllü katkılar sayesinde temel harcamalar karşılanabilmiştir. 1 Mayıs–30 Eylül 1950 döneminde toplam 13,5 milyon dolarlık harcama

için yaklaşık 11,9 milyon dolar mevcut bulunmuş, projeler yavaş ilerledikçe fonlar temel ihtiyaçlara yönlendirilmiştir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-30).

UNRWA'nın mali durumu, UMNR'nin hesaplarından tamamen ayrı tutulamayacak kadar iç içe geçmiştir. Bunun temel nedeni, Ekonomik Misyona döneminin, UMNR'nin fiilen yönetimde bulunduğu dört ayı kapsamasıdır. Başlangıçta, 30 Haziran 1953'e kadar kullanılabilir toplam kaynaklar UMNR'nin nakit ve erzak stoklarıyla birleştirilebileceği düşünülebilirdi; ancak Temmuz 1951'de yürütmenin bu kaynaklara ihtiyaç duyacağı göz önüne alınmalıdır. Genel Kurul'un 302 (IV) sayılı Kararı, 1 Ocak 1950–30 Haziran 1951 dönemi için gerekli krediyi 54,9 milyon dolar olarak belirlemiştir. Yapılan çağrılar sonucunda beklenen nakit ve aynı katkılar ise yaklaşık 59,9 milyon dolara ulaşmaktadır. Bu miktar, Büyük Britanya'nın UMNR öncesi verdiği 1 milyon sterlinlik katkıyı içermemektedir.

1 Ocak 1950–31 Aralık 1950 döneminde doğrudan yardımların maliyeti yaklaşık 60,1 milyon dolar, 1 Ocak 1951–30 Haziran 1951 döneminde ise yaklaşık 9,7 milyon dolar olarak tahmin edilmektedir. Dağıtılan yardımların seviyesini korumak için ek fiyat artışları ve masraflar dikkate alındığında, 1 Mayıs 1950–30 Haziran 1951 dönemindeki projeler için en yüksek kullanılabilir kaynak yaklaşık 40 milyon dolar olacaktır. Özetle, UNRWA mali açıdan kırılgandır; kaynaklar sınırlı ve planlamalar, hem mevcut stok hem de nakit akışına bağlı olarak yapılmak zorundadır. (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-31). 23 Eylül 1950 itibarıyla UNRWA ile iş birliği yapan gönüllü kuruluşların listesi, hem uluslararası hem de yerel düzeyde faaliyet gösteren çok çeşitli sivil toplum ve dini kuruluşları kapsamaktadır. Liste, sağlık, eğitim, sosyal yardım ve insani destek alanlarında etkinlik gösteren 24 kuruluşu içermektedir. Ulusal Kızıllarlar: Lübnan Kızılları, Ürdün Kızılları, Uluslararası yardım örgütleri: YMCA, British Save The Children Fund, IVOA, Uluslararası Orta Doğu Yardımı., Dini kuruluşlar ve misyoner gruplar: Papalık Misyonu, Anglikan Yardımı, Mennonite Merkezi Komitesi, Dünya Kiliseleri Birliği, Yunan Ortodoks ve Katolik Kiliseleri, Ermeni Kilisesi vb. Arap Kadınları Birliği (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-32) gibi kadın ve toplumsal örgütler de yardım faaliyetleri içinde bulunmuşlardır. UNRWA ile iş birliği yapan gönüllü kuruluşlar listesi, eğitim ve akademik kurumları da kapsamaktadır: Üniversiteler ve akademik birlikler: Beyrut Amerikan Üniversitesi Sivil Refah Birliği, Beyrut Amerikan Üniversitesi, Saint Joseph Fransız Üniversitesi. Misyoner gruplar: Orta Doğu Misyonerler Birliği (Yedinci Gün Adventistleri). (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-33)

UNRWA'nın 1 Mayıs 1950 itibarıyla devraldığı varlıklar:

1. Nakit Durumu:

- UNRWA'nın banka hesapları: 3.411.966 \$
- Gönüllü kuruluşların banka hesapları: 56.018 \$
- **Toplam nakit:** 3.467.984 \$

2. Stok ve malzemeler:

- Mevcut stoklar: 899.180 \$
- Transit hâlindeki malzemeler: 159.669 \$
- UNR/UNICEF kaynaklı teslim alınacak malzemeler: 10.388 \$
- **Toplam malzeme değeri:** 1.069.237 \$

3. Tahsil edilebilir tutarlar:

- Personel hesapları, teminat depozitoları vb.: 28.710 \$
- Dokuma projeleri için avanslar: 21.577 \$
- Gider hesapları: 23.050 \$
- Ekipman (değer düşüklüğü dikkate alınarak): 507.148 \$

4. Toplam varlıklar: 5.117.704 \$

UNRWA, devraldığı bu varlıklarla nakit akışını ve acil ihtiyaçları karşılayabilecek temel kaynaklara sahip olmuştur. Ancak stokların ve tahsil edilebilir alacakların çoğu, doğrudan nakde çevrilemez veya belirli projelere tahsis edilmiştir; bu durum, mali yönetim ve kaynak planlamasında sınırlamalara yol açmaktadır. Nakit yoğunluğu, operasyonların sürekliliğini sağlamak için kritik önemdedir ve stokların yönetimi ile tahsil edilebilir varlıkların zamanında değerlendirilmesi önem taşımaktadır. (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-34).

UNRWA'nın 1 Mayıs 1950 itibarıyla Pasifi (Borç ve Yükümlülükler)

Kalem	Tutar (US \$)
Birleşmiş Milletler Yardım Fonu tarafından verilen avanslar	4.500.000
Uluslararası Mülteciler Örgütü tarafından verilen kredi	2.880.000
Malzemeler, masraflar, hizmetler vb. için verilen avanslar	404.468
UNRWA personelinin işten çıkarılma giderleri için ayrılan karşılık	33.117
Ertelenmiş kredi – Su tedariki projeleri için ayrılan karşılıklar	24.200
Toplam Pasif	7.761.785

UNRWA, devraldığı varlıklarla paralel olarak yaklaşık 7,76 milyon dolar tutarında borç ve yükümlülükle devralmıştır. Bu pasif, ağırlıklı olarak BM ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan krediler ve avanslardan oluşmaktadır. Yükümlülüklerin büyük bir kısmı operasyonel giderler ve malzeme teminine ilişkin olduğundan, mali planlama açısından bu borçların yönetimi ve zamanında ödenmesi, UNRWA'nın sürdürülebilir çalışması için kritik öneme sahiptir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-35).

UNRWA'ya 1950–1951 Döneminde Sağlanan Katkılar:

1. Nakit Katkılar:

- Toplam: 37.915.000 USD
- İçerik: ABD, Fransa (500.000.000 franklık katkı, 1961'de ödenecek), Kanada (750.000 USD, ödenecek)
- Ek bilgi: %9,40 oranındaki diğer küçük kalemler (585 USD)

2. Aynı Katkılar: 91.500 USD değerinde malzeme, hizmet ve ekipman yardımı alınmıştır.

3. Orta Doğu Hükümetlerinin Katkıları (IRNDA kapsamında):

- Toplam: 59.930.776 USD
- Sağlanan destek büyük ölçüde hizmet veya doğrudan fon şeklindedir
- %9,58 oranında bazı küçük kalemler (56 USD)

4. Birleşik Krallık Kredisi (Ürdün'e):

- Toplam: 2.800.000 USD

- o Bu katkı, UNRWA fonlarının doğrudan bir parçası değildir; yalnızca hatırlatma amacıyla belirtilmiştir

5. Genel Toplam:

- o Nakit + aynı katkılar + Orta Doğu hükümetleri: 48.730.776 USD
- o Ek hatırlatma kalemleri ve küçük katkılar: 11.353.558 USD (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-36).

UNRWA – 30 Haziran 1951 Öncesi Katkılar (Ek III)

1. Birleşmiş Milletler Üye Devletleri Katkıları:

Ülke	Vaat Edilen	Alınan
ABD	27.450.000 USD	8.000.000 USD
Birleşik Krallık	2.800.000 GBP (~6.160.000 USD)	1.400.000 USD
Kanada	725.000 CAD (~690.000 USD)	Alınmadı
Fransa	1.000.000.000 FRF (~2.850.000 USD)	Alınmadı
Bolivya	5.000 USD	Alınmadı
Mısır	150.000 Mısır Lirası (~364.400 USD)	Alınmadı
İsrail	17.850 İsrail Lirası (~50.000 USD)	Alınmadı

2. Diğer Hükümet Katkıları:

Ülke	Vaat Edilen	Alınan
Ürdün Haşimi Krallığı	117.000 Ürdün Dinarı (~57.575.400 USD)	9.400.000 USD (kısmi)

3. Diğer Katkılar:

- Dünya Kiliseleri Hizmeti: 1.800 Lübnan Lirası
- Anonim Bağışçı: 100 USD

Toplam vaat edilen katkılarla karşılaştırıldığında, alınan miktar önemli ölçüde düşüktür; özellikle Kanada, Fransa, Bolivya, Mısır ve İsrail katkıları alınmamıştır. ABD ve Birleşik Krallık önemli katkılar sağlamış, ancak vaat edilen tutarın yalnızca bir kısmı ödenmiştir. Ürdün'den gelen katkı da vaat edilenin çok altında kalmıştır. Bu durum, UNRWA'nın nakit akışı ve projelerin uygulanabilirliği açısından ciddi kısıtlar yaratmıştır ve fon eksikliği, operasyonel planlamayı etkilemiştir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-37).

UNRWA – Doğrudan Yardım ve Bağışlar (1 Mayıs – 31 Ağustos 1950)

1. Birleşmiş Milletler Üyeleri:

Bağışçı	Bağış Türü	Taahhüt Edilen Değer (USD)	Alınan Değer (USD)
Kanada	Un, morina balığı	1.511	1.400
Belçika	Okul malzemeleri	915.000	–
Etiyopya	Tahıl	28.000	–
Lüksemburg	Perdeler, battaniyeler, tekstil	60.000	–
Norveç	Ringa balığı, sardalya	89.000	–
Pakistan	Buğday	4.500	–
İsrail	Yakıt	919.900	2.011

2. Diğer Bağışçılar ve Sivil Kuruluşlar:

Bağışçı	Bağış Türü	Alınan Değer (USD)
American Middle East Relief Inc.	Tıbbi malzeme	18.221
Mennonite Central Committee	Sabun	600
Norveç Kızılayı	Multivitamin tabletleri	1.539
Mr. Baude Boulos	Kazak	67
Holy Land Arab Refugee Fund, Londra	Giysi ve ayakkabı	365
Tahran Kadın Grupları	–	355
Ras Tanura ve Qbaim, Suudi Arabistan	Giysi, ayakkabı, kumaş	865
Hollanda Okulları	Okul malzemeleri	125

Toplam alınan yardım (malzeme olarak): 24.765 USD

BM üyelerinin taahhüt ettiği yardımların büyük kısmı teslim edilmemiştir; Kanada ve İsrail'den kısmi teslimatlar yapılmıştır. Sivil toplum ve özel kuruluşların katkıları miktar olarak daha sınırlıdır. Taahhütler ile gerçekleşen yardımlar arasındaki fark, UNRWA'nın bu dönemde karşılaştığı lojistik ve finansal zorlukları göstermektedir; etkin yardım için titiz bir takip ve koordinasyon gereklidir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-38).

UNRWA – 1 Mayıs – 31 Ağustos 1950 Dönemi Ayni Katkılar:

Birleşmiş Milletler Üyeleri Tarafından Yapılan Katkılar (Mal olarak):

Bağışçı	Katkı Türü	Taahhüt Edilen Değer (USD)	Teslim Alınan Değer (USD)
Kanada	Un, morina balığı	1.511	1.400
Belçika	Okul ekipmanı	915.000	–
Etiyopya	Tahıllar	28.000	–
Lüksemburg	Perdeler, battaniyeler, tekstil	60.000	–
Norveç	Ringa balığı, sardalya	89.000	–
Pakistan	Buğday	4.500	–
İsrail	Yakıt	919.900	2.011

Taahhüt edilen katkıların çoğu henüz teslim edilmemiştir. Kanada ve İsrail'den kısmi teslimatlar yapılmış; diğer ülkelerden gelen ayni yardımlar teslim edilmemiştir. Bu tablo, UNRWA'nın karşılaştığı lojistik ve finansal zorlukları ve yardımın zamanında ulaştırılmasının önemini göstermektedir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-39).

UNRWA – 1 Haziran – 31 Ağustos 1950 Dönemi Yakın Doğu Hükümetlerinden Sağlanan Yardımlar ve Hizmetler

Katkı Sağlayan	Gider (USD)	Teslim Alınan (USD)
Lübnan	580.000	68.500
Suriye	200.000	57.100
Mısır	512.450	146.900
İsrail	36.946	10.556
Ürdün Haşimi Krallığı	2.800.000 (sterlin?)	18.480 / 6.160
Toplam	5.927.876	289.216

Bu tablo, UNRWA'ya Yakın Doğu hükümetleri tarafından sunulan doğrudan yardımların ve hizmetlerin mali değerini göstermektedir. Giderler yüksek görünmekle birlikte, teslim alınan miktarlar oldukça düşüktür; bu, yardımın fiilen uygulanmasında gecikmeler veya eksiklikler olduğunu işaret etmektedir. Ürdün'e sağlanan Birleşik Krallık kredisi, mültecilerin çalıştırıldığı projelerde kullanılmak üzere verilmiş ve tabloda ayrıca belirtilmiştir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-40).

UNRWA – 1 Ocak 1950 – 30 Haziran 1951 Dönemi Giderleri ve Projeksiyonları (ABD Doları)

Dönem	Harcama Türü	Tutar (USD)
1 Ocak – 30 Nisan 1950 (UNRRP Hesapları)	İdari ve yardım harcamaları	8.042.110
1 Mayıs – 31 Ağustos 1950 (UNRWA Hesapları)	İdari ve yardım harcamaları	6.033.061
1 Eylül – 31 Aralık 1950 (UNRWA Tahmini)	İdari ve yardım harcamaları	6.111.523
1950 Toplamı		20.186.695
1 Ocak – 30 Haziran 1951 (Tahmin)	İdari ve yardım harcamaları	9.167.284
Toplam Dönem (1 Ocak 1950 – 30 Haziran 1951)		29.353.977

1950 yılı için yapılan idari ve yardım harcamaları yaklaşık 20,2 milyon USD'dir. 1951'in ilk altı ayında yapılacak tahmini harcama 9,2 milyon USD olarak öngörülmüştür. Böylece 1 Ocak 1950 – 30 Haziran 1951 döneminde toplam gider 29,35 milyon USD'yi bulmaktadır. Bu rakamlar, hem fiilen yapılan harcamaları hem de deneyimlere dayalı tahminleri kapsamaktadır ve UNRWA'nın bütçe planlamasında kritik bir referans noktasıdır. (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-41).

UNRWA – Danışma Komisyonu ve Direktörün Tavsiyeleri

UNRWA'nın çalışmaları doğrultusunda danışma komisyonu ve direktör bir rapor hazırlamıştır. Buna göre 30 Haziran 1951 tarihi, mülteci sorununu çözmeyecek; bölgedeki insani ve siyasi riskler devam etmektedir. Mülteciler ve temsilcileri ile saha misyonlarıyla sürekli temas sağlanmış ve verimli görüş alışverişi yapılmıştır. Gelecekteki program, mülteciler için yaşam koşullarını iyileştirmeli ve nihai yerleşimlerine yönelik daha kapsamlı yardım sunmalıdır. Yardımların maliyeti yeniden gözden geçirilmeli ve programın finansman kapasitesi doğrultusunda gerçekçi tahminler yapılmalıdır.

Yardım Programına Yönelik Tavsiyeler: Mültecilere sunulan yardım hizmetlerinin etkinliği artırılmalı ve kalitesi yükseltilmelidir. Dağıtılan erzak ve sunulan hizmetlerin niteliği, incelemeler ve tedbirlerle sürekli olarak iyileştirilmelidir.(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-42).

UNRWA – Tamamlayıcı Önlemler ve İstihdam Programı

Tamamlayıcı Önlemler Gerekliği: Mevcut gıda programı, yüksek bir günlük diyete dayalıdır ve mültecilerin kişisel kaynakları tükenmiş durumdadır. Giysi eksikliği ciddi boyutlardadır; kamplardaki zorlu yaşam ve sınırlı gardırop yıpranmıştır. Aceleyle kurulan barınaklar artık ciddi yıpranmaya uğramış olup, yenilenmeleri için önemli yatırımlar gerekmektedir. Üçüncü kışın yaklaşmasıyla, yardım dağıtımının sürdürülmesi ve maliyetlerin yeniden değerlendirilmesi zorunludur.

Doğrudan Yardım Programı: Önümüzdeki kış için özel ve uygun öngörüler dikkate alınarak sürdürülmelidir. Gönüllü kuruluşlar ve uzman kurumlar programa ek katkı yapmaya devam etmelidir.

İstihdam Programı: 302 (IV) Sayılı Karar ve Ofis yönergelerine uygun olarak geliştirilmiştir. Hedefler: yardım miktarlarını azaltmak, mültecilere üretken fırsatlar sunmak ve kabul eden ülkelerin ekonomilerini güçlendirmek. Başlatılması yoğun müzakereler ve proje seçimini

gerektirmiştir; rapor tarihi itibarıyla yaklaşık 18.000 mülteci çalışmaktadır. İstihdam düzeyinin artırılması yeni mali katkılara bağlıdır. Böylece yerel yönetimlerle pratik iş birliği kurulmuştur ve gelecekte güçlendirilebilir. Mülteciler bireysel olarak çalışmaya istekli olup, uygulanmaya hazır birçok proje mevcuttur. Fakat mevcut program, öngörülenden daha büyük uluslararası katkılar gerektirmektedir. Program, mültecileri kamplardan çıkarmamış veya yardım listelerinden silmemiştir. Sürekli bir endişe, programın maliyetinin ileride diğer ihtiyaçlar için uluslararası kaynakları tüketme riski taşımasıdır (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-42).

UNRWA – Mültecilerin Yeniden Entegrasyonu ve Teknik Yardım Çalışma Programının Sürdürülmesi: Programın devam etmesi, mültecilerin yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik aşamalı bir planla desteklenmelidir. Amaç, mevcut durumun düzeltilmesi ve gelecekte sürdürülebilir bir yaşam sağlanmasıdır.

Mültecilerin Yeniden Entegrasyonu: Üç yıldır yoksulluk ve zorluk yaşayan mültecilerin yeniden yerleştirilmesi ve ekonomik olarak topluma kazandırılması gerekmektedir. Ofis, yeterli hazırlık yapılmadan bu sürecin gecikmesini önlemeyi hedeflemektedir. Hükümetler ve mülteciler, kırsal veya şehir ortamında birey olarak yeniden kurulabilmeleri için uluslararası yardıma ihtiyaç duyacaktır. Yardım, geri dönüş veya yeniden yerleştirme projelerini kapsayacak şekilde esnek biçimde sunulmalıdır. Birleşmiş Milletler tarafından kurulacak bir fon, yeniden entegrasyon projeleri ile teknik yardım ve incelemeler için kullanılmalıdır. Ofis, hükümetler ve topluluklarla çalışırken teknik uzmanlık ve danışmanlık desteğine ihtiyaç duymaktadır. Doğrudan yardımdan istihdama ve sonrasında yeniden entegrasyona geçtikçe bu ihtiyaç artmaktadır. Beş aylık deneyim, teknik yardımın programın başarısı için kritik olduğunu göstermiştir(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-43).

UNRWA – Teknik Yardım ve Ekonomik Kalkınma

Uluslararası Deneyim ve İşbirliği: Büyük nehir projeleri, Marshall Planı ve özel girişimler, uluslararası yardımların ve teknik işbirliğinin başarıyla uygulanabileceğini göstermiştir. Bazı hükümetlerin teknik işbirliği programları, BM'nin teknik yardım programı ve UNRWA programı, umut verici fırsatlar sunmaktadır. Bu programların etkin bir şekilde koordine edilmesi zorunludur.

Birleşmiş Milletlerin Rolü: BM, teknik yardım sağlama kapasitesi ile Yakın Doğu'da bir koordinasyon ve başvuru merkezi olarak kullanılabilir. UNRWA, BM'nin mevcut imkanlarını bu kapsamda maksimum ölçüde kullanmayı hedeflemektedir.

Ekonomik Kalkınma ve Yeniden Entegrasyon: Yakın Doğu hükümetlerinin ekonomik kalkınma planları ile mültecilerin entegrasyonu birbirine bağlıdır. İlk beş aylık UNRWA deneyimi, programların yerel ekonomi üzerinde önemli etkiler doğurduğunu göstermiştir. Yaklaşık 900.000 yerinden edilmiş insanın varlığı, ciddi bir ekonomik sorun teşkil etmektedir. Bu insanların yeniden topluma kazandırılması, hem kamu hem özel sektör düzeyinde yoğun bir ekonomik çaba gerektirir.

Mali ve Yapısal Öneriler: Yeniden entegrasyon projelerinin maliyetleri, genel ekonomik kalkınma yatırımları ile uyumlu olmalıdır. Kamu ve özel sektör yatırımları, yeniden entegrasyon fonunu destekleyecek altyapıyı sağlar ve harcamaların genişletilmesine olanak tanır(DİBTA, 2741 - 23800 – 3-44).

UNRWA – Uluslararası Yardım ve Finansal İhtiyaçlar

BM ile İşbirliği Talebi: Ofis, BM'den mültecilerle ilgili konularda farklı kurumlar arasında istişareleri teşvik etmesini ve kolaylaştırmasını talep etmektedir. Ayrıca, Yakın Doğu ülkeleri arasında ekonomik işbirliğinin sağlanmasına katılımın da desteklenmesini istemektedir.

Mali Durum ve Yardım İhtiyacı: Mevcut yardım faaliyetlerinin maliyeti ve yeniden entegrasyon projeleri, Yakın Doğu hükümetlerinin mali kapasitesini aşmaktadır. Bugüne kadar alınan katkılar, Ekonomik İnceleme Misyonu'nun tavsiye ettiği seviyenin altında kalmıştır ve mevcut acil ihtiyaçları karşılamaya yetmemektedir. Bu nedenle UNRWA, ek uluslararası fonlara başvurmak zorundadır.

Acil Fon Çağrısı: Dünya ülkelerinin hükümetlerine, kış ayları ve mali yıl boyunca gerekli hizmetler için toplam 5 milyon dolarlık ek katkı yapılması çağrısı yapılmıştır. Bu katkılar sağlanmazsa, UNRWA BM'nin döner fonundan avans talep etmek durumunda kalacaktır.

Gelecek Mali Yıl Öngörülleri (1 Temmuz 1951 – 30 Haziran 1952):

- Doğrudan yardımlar: 80.000.000 USD
- Yeniden entegrasyon fonu: 30.000.000 USD
- **Toplam:** 110.000.000 USD
- Not: 80 milyon dolarlık doğrudan yardım tutarı, acil ihtiyaç içindeki mülteci sayısı göz önüne alındığında minimum düzey olarak kabul edilmektedir.

UNRWA, mevcut mali imkanlarla mültecilerin ihtiyaçlarını karşılamamanın mümkün olmadığını vurgulamakta, acil ek katkılar ve önümüzdeki mali yıl için uluslararası desteğin artırılmasını talep etmektedir. (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-45)

UNRWA – Finansman ve Uygulama Stratejisi

50 Milyon Dolarlık Fon: Bu fon, geleceğe dair kalıcı bir taahhüt oluşturmadan, yüz binlerce yerinden edilmiş kişinin yeniden entegrasyonu için başlatılan büyük bir girişimin ilk uygulama dilimini temsil ediyor. Fon, birkaç yıl sürecek yüz milyonlarca dolarlık harcamanın başlangıcıdır. Her harcama, mültecilerin kendi kendine yetebilmesini sağlayacak ve uluslararası yardıma olan ihtiyacı azaltacaktır.

Güvenilir Finansmanın Önemi: Temel mal ve hizmetlerin zamanında sağlanabilmesi için finansmanın sürekli ve güvenilir olması kritik önemdedir. Yardımların düzenli yapılabilmesi ve yeniden entegrasyon projelerinin uygulanabilmesi için tüm mali yıl boyunca fonların hazır bulunması gerekmektedir.

Ortak Çaba ve İşbirliği: Programın başarılı olması için uluslararası yardım ile mültecilerin kendi kaynaklarının etkili bir şekilde birleştirilmesi gerekiyor. Kamp yaşamının ve belirsizliğin mültecilerin moral ve ruh hali üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak yeni ekip çalışması modelleri geliştirilmeye çalışılmaktadır.

İdari ve Organizasyonel Hazırlık: Danışma Komisyonu ve Direktör, yeni faaliyet yılına işleyen bir organizasyon avantajıyla başlamaktadır. UNRWA, yardım ve idari personeli yeniden düzenleyerek yerel uzmanlığı artırmış, uluslararası personeli en aza indirmiştir. Geçen aylarda, ilgili hükümlere yardımcı olmanın yolları üzerinde çeşitli istişareler yapılmıştır. Fon ve program, mültecilerin yeniden entegrasyonunu desteklemeyi amaçlayan çok yıllık bir stratejinin başlangıcıdır. Bunun için sürekli finansman, yerel kapasitenin güçlendirilmesi ve uluslararası işbirliği kritik unsurlardır. (DİBTA, 2741 - 23800 – 3-46). Rapor İsrail'in kuruluşuna binaen yaşanan durumları özetledikten sonra yaşanan savaş sonucunda ortaya çıkan mülteci sayısının kesin olarak bilinmeyeceğini ifade etmiştir. UNRWA, Filistin harbi neticesinde yaşama imkânlarını kaybeden kişileri mülteci olarak görmektedir. Bununla beraber bu tanıma sığmayan birçok mülteci vardır (DİBTA, 2741-23800, 522-1-2). Mülteci sayısının 800.000 altına düşmesinin pek mümkün olmadığını ve bu mültecilerin çok zor şartlarda

yaşadığını belirtmiştir. Bu mültecilerden çadırlarda kalanların yağmur mevsimlerinde ayrıca sıkıntı çektiğini ve ısıtma imkânlarının kısıtlığı olduğu ifade edilmiştir. Zor şartlar altında yaşamalarına rağmen Mültecilerin morallerin şaşkıncı derece de yüksek olduğu raporda ifade edilmiştir. 800.000 mültecinin bölge devletleri için tehdit teşkil ettiği söylenmiştir. İsrail’de 17.000 Yahudi mülteci olduğunu bunların da 3.000’i hariç yeni devletin ekonomik hayatına katılmışlardır (DİBTA, 2741-23800, 522-1-3). Ekonomik tetkik komisyonu 1950’nin ilk 3 aylık döneminde yardım edilecek mülteci sayısını 652.000 olarak belirtmiştir. 1950’nin son raporunda ise bu sayıyı 392.000 olarak belirtmiştir. Bununla beraber Refet Bele bu sayının bilinçli azaltılmaya çalışıldığını fakat başarısız olduğunu ifade etmiştir. Gerçek sayının Ocak ayında 965.000 olduğunu ve ağustos ayında ise 930.000 kişi olduğunu belirtmiştir (DİBTA, 2741-23800, 522-1-4). UNRWA’nın Ekonomik Tetkik Komisyonu tarafından yürütülen çeşitli iş projeleri olduğu ifade edilmiştir. Ancak bu projelerde çalışan mültecilerin, aldıkları ücretleri yetersiz buldukları belirtilmiştir. Refet Bele bu raporda UNRWA’nın maddi durumunun hiçbir zaman mükemmel olmadığını belirtmiştir (DİBTA 2741-23800, 522-1-5). Komisyon, uluslararası bir yardım toplayarak Mültecilere Direkt yardım için 20.000.000 dolar eski hayat şartlarının sağlanması için ise 30.000.000 dolar yardım toplayacağını tahmin etmiştir. Komisyon yardımların zamanında yapılması gerektiğine dikkat çekmiştir (DİBTA, 2741-23800, 522-1-6). Birleşmiş Milletler için hazırlanan raporda Arap devletlerinin Mülteci kabul etme konusunda isteksiz olduğu açıkça ifade edilmiştir. Mültecilerin kötü şartlar altında yaşadığı ve bunların bölge devletleri için tehlikesi anlatılmıştır. UNRWA’nın maddi konuda yetersiz kaldığı da raporda ifade edilmiştir.

Suriye’nin UNRWA’ya üyelik talebi hakkında Refet Bele’nin görüşleri

General Refet Bele, Suriye’nin UNRWA İstişarî Komisyonu’na üyelik başvurusu bağlamında Bakanlığımızca kendisine iletilen talimat doğrultusunda Ankara’ya gelmiş ve konuya ilişkin değerlendirmelerini tarafıma sunmuştur. Bele’nin aktardığına göre, Komisyonun İngiliz ve Fransız delegeleri Suriye’nin üyeliğine bireysel olarak olumlu yaklaşmamakla birlikte, hükümetleriyle yapılan temasların ardından daha yumuşak bir tutum benimsemektedir. Mesele Komisyon bünyesinde kapsamlı biçimde tartışılmış olmakla birlikte kesin bir karar henüz ortaya çıkmamış, görüşmelerin Beyrut’ta sürdürülmesi kararlaştırılmıştır (DİBTA, 2738 - 23242 – 14, 522-1, Belge Tarihi: 15.09.1952). Delegelerin temel çekincesi, Suriye’nin Komisyon çalışmalarına samimi ve sürdürülebilir bir katkı sunup sunmayacağını belirsizliğidir. Özellikle Suriye’nin daha önce 500.000 mülteci kabul edeceğine dair beyanından ani bir şekilde vazgeçmesi ve hâlihazırda topraklarındaki mültecilerin iskânı konusunda kayda değer bir ilerleme sağlayamamış olması bu güvensizliği pekiştirmektedir. Pakistan’ın daha önce reddedilmiş üyelik başvurusunun yarattığı diplomatik bağlam da delegelerin tutumunu etkilemektedir (DİBTA, 2738 - 23242 – 14, 522-2, Belge Tarihi: 15.09.1952).

General Bele, Türkiye’nin meselede gereksiz bir muhalefet sergileyerek “olumsuz tavır takınan aktör” konumuna düşmemesi gerektiğini, diğer delegelerin de benzer kaygılarla açık ve sert bir söylemden kaçındığını ifade etmiştir.

Yapılan müzakereler sonucunda, aşağıdaki hareket tarzının benimsenmesi uygun görülmüştür:

1. Konunun, Pakistan örneğinde olduğu gibi, yeniden İstişarî Komisyonun değerlendirmesine bırakılması,
2. Türkiye’nin Komisyon oylamasında Suriye’nin üyeliği lehinde oy kullanması,
3. Bu tutumun benimsenmesi sırasında Pakistan vakasıyla çelişen bir diplomatik durum yaratılmamasına özen gösterilmesi.

General Bele, Pakistan'a önceki ret kararının muğlak biçimde iletilmiş olmasının, gerektiğinde bu ülkenin üyeliği konusunda Türkiye'nin daha esnek bir pozisyon almasına imkân tanıyabileceğini belirtmiştir(DİBTA,2738 - 23242 – 14, 522-3, Belge Tarihi: 15.09.1952).

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu'daki hâkimiyetinin sona ermesiyle bölge, Cemiyet-i Akvam aracılığıyla İngiliz Mandası altına girmiştir. Bu süreçte Filistin'e yoğun Yahudi göçü yaşanmış, İkinci Dünya Savaşı sonrasında İsrail Devleti'nin kurulmasıyla birlikte Filistinli mülteciler sorunu ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler, Filistinli mültecilere yardım amacıyla UNRWA'yı kurmuştur. Türkiye, UNRWA nezdindeki temsilciliğine Millî Mücadele'nin önemli isimlerinden Refet Bele'yi atamıştır.

Refet Bele'nin hazırladığı raporlar, UNRWA'nın bölgedeki ihtiyaçları karşılamada yapısal ve mali yetersizlikler yaşadığını göstermektedir. Teşkilatın yürüttüğü projeler sınırlı kalmış, düşük ücret politikaları ve etkin kaynak yönetiminin sağlanamaması kurumsal verimliliği azaltmıştır. Ayrıca Mısır ve Arap Birliği ülkelerinin mültecilerin iskânı konusunda isteksiz davrandığı, Ürdün'ün ise nispeten daha ılımlı bir tutum sergilediği tespit edilmiştir. Bu durum, UNRWA'nın bölgesel ölçekte etkili bir strateji geliştirmesini zorlaştırmıştır.

Refet Bele, Suriye'nin UNRWA üyeliğini önemli bir siyasi mesele olarak değerlendirmiş; Suriye'nin taahhütlerini yerine getirmediğini belirtmekle birlikte, Türkiye'nin olumsuz bir tutum almamasını önermiştir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin bölgesel diplomatik dengeleri koruma çabasını yansıtmaktadır. Refet Bele'nin çalışmaları, Türkiye'nin mülteci meselesine yönelik farkındalığını artırmış ve uluslararası platformlardaki diplomatik konumunu güçlendirmiştir.

Refet Bele'nin raporları ve Birleşmiş Milletler belgeleri, Filistin mülteci sorununun geçici bir insani krizden ziyade uzun vadeli ve yapısal bir mesele olduğunu ortaya koymaktadır. UNRWA, temel insani ihtiyaçların karşılanmasında önemli katkılar sağlamış olmakla birlikte, mali bağımlılık, sınırlı istihdam projeleri ve bölgesel işbirliği eksikliği nedeniyle kalıcı çözümler üretmekte zorlanmıştır. Bu deneyim, Filistin mülteci meselesinin uluslararası toplumun sürekli, koordineli ve çok boyutlu desteğini gerektiren bir sorun olduğunu açıkça göstermektedir.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması yoktur.

Yazar Katkı Beyanı:

Araştırma Yayın Etiği: Bu çalışmanın hazırlanma ve yazım sürecinde “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş olup; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

Akçakaya, U., & Aydoğan, E. (2022). Hatıralar ışığında Şerif Hüseyin isyanı ve Hicaz Cephesi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 38(106), 349–390. <https://doi.org/10.33419/aamd.1195609>

Armaoğlu, F. (1989). *20. yüzyıl siyasi tarihi (1914–1980)* (6. baskı). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Armaoğlu, F. (2023). *Filistin meselesi ve Arap-İsrail savaşları* (8. baskı). İstanbul: Kronik Kitap.
- Ataöv, T. (1980). Kudüs ve devletler hukuku. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 35(1), 1–15. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001402.
- Arpacı, I.(2024), “Necmettin Erbakan ve Ruhullah Humeyni Açısından Filistin Sorunu,” *Filistin Araştırmaları Dergisi* no. 15 (2024): 31-62.
- Cengiz, K. (2021). İngiliz istihbarat belgeleri üzerinden Ortadoğu’ya oryantalist bir bakış. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 12(60), 41.
- Durmuş, Y. (2022). *Türkiye Cumhuriyeti tarihi, Cilt I*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı.
- Gencer, M. (2014). The Congress of Berlin (1878) in context of the Ottoman-German relations. *Tarihin Peşinde – Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (12), 293–313.
- Kaşıyğun, A. (2009). Osmanlı Devleti’nin 1. Dünya Savaşı’na girmeden önceki ittifak arayışları. *Hist: Uluslararası Tarih Dergisi*, 1(1), 318–341. http://dx.doi.org/10.9737/hist_23
- Kartın, C. (2021). İngiliz istihbarat belgeleri üzerinden Ortadoğu’ya oryantalist bir bakış. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 12(60), 41.
- Kasalak, K. (2016). İngilizlerin Filistin politikası ve Filistin Mandası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(25), 65–78.
- Karaman, M. L. (1996). Filistin. In *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 13, ss. 89–103). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Nazırlı, Z., & Bozkurt, A. (2021). I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı coğrafyasına yönelik Rus planları bağlamında İstanbul ve Sykes-Picot anlaşmaları. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 36(1), 287–316. <https://doi.org/10.18513/egetid.974621>
- Örücü, S. (2018). Yahudi Diasporası’nın Filistin’e göçü ve İsrail Devleti’nin kuruluşu. *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi / International Journal of Historical Researches*, 3(2), 222.
- Sırım, V. (2023). Türkiye’nin tek parti dönemi Filistin politikası ve Filistin’le ekonomik ilişkileri (1923–1946). *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 6(1), 284–294.
- Yanık, N., & Yavuz, H. (t.y.). Balfour Deklarasyonu’nun ilanı, tepki ve destekler. *Kastamonu İnsan ve Toplum Dergisi*, 1(2), 207–222. <https://doi.org/10.33419/aamd.732722>
- Umar, Ö. O., & Yenisu, M. (2020). Gizli antlaşmalar çerçevesinde San Remo Konferansı’nda Ortadoğu’yu şekillendirme çabaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 36(101). <https://doi.org/10.33419/aamd.732722>
- Yavuz, R. (2024). Sykes-Picot Antlaşması’ndan sonra İngiltere ve Fransa’nın Ortadoğu’nun paylaşım planlarında Şerif Hüseyin’in rolü ve önemine dair bir değerlendirme. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, (22), 264–285. <https://doi.org/10.21021/osmed.1450636>
- Küçükyavaşçı, T. (2024). Uluslararası mülteci hukukunda UNRWA ve UNHCR: Filistinli mültecilerin hukuki koşullarına bakış. *Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, 5, 67. <https://doi.org/10.58702/teyd.1539432>
- Şimşek, H.(2009). Methodical problem in the researches of educational history. Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences, year: 2009, vol: 42, no: 1, 33-51.
- Sarı Ertem, H. (2019). Filistin’in Sosyo-Ekonomik Sıkıntılarının Giderilmesinde Türkiye’nin İmkân ve Sınırları. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 133-168. <https://doi.org/10.26513/tocd.561068>
- Ertekin Z.(2025). “Filistin’den Filistin’e Göçler”. Platform Dergisi. Kasım- Aralık, s.62-67.
- Oruç H.(2024). “İsrail Sorununa BM ve Diğer Uluslararası Kuruluşların Güncel Yaklaşımları”. Cihannüma Dergisi, cihannumadergi.com /israil-sorununa-bm-ve-diger-uluslararasi-kuruluslarin-guncel-yaklasimlari-haydar-oruc/

Göktürk Çetinkaya, S. (2024). Filistin ile İlgili Birleşmiş Milletler Teşkilatlarının Kuruluş Süreçleri. *Anadolu Strateji Dergisi*, 6(1), 1-14.

Öztürk, S. (2018). “Ortadoğu’da Filistinli Mülteciler, Mülteci Kampları ve Sorunları Üzerine”. *III. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi*, 2018 ss. 49-62.

Turan, A. (2025). 1950–2002 Döneminde Filistin Sorunu ve Türk Dış Politikası: Çıkar, Kimlik ve Egemenlik Arasında Bir Denge Arayışı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(3), 1255-1279.

Özer, Ç. (2023). Uluslararası Politika Açısından Filistin Sorunu. *Külliye(TÜRKİYE CUMHURİYETİ’NİN 100. YILI ÖZEL SAYISI)*, 582-605. <https://doi.org/10.48139/aybukulliye.1360984>

Arşiv Belgeleri:

BCA, Yer Bilgisi: 265 - 788 – 31, Dosya Ek: 438, Kurum: 30-10-0-0 / MUAMELAT GENEL MÜDÜRLÜĞÜ Belge Tarihi: 15.12.1939.

BCA, Yer Bilgisi: 158 - 43 – 19, Dosya Ek: 105 Kurum: 30-18-1-2 / KARARLAR DAİRE BAŞKANLIĞI (1928-) Belge Tarihi: 22.02.1961.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2738 - 23242 – 14, 522-1, Belge Tarihi: 15.09.1952.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741 - 23789 – 1, 522 Belge Tarihi:01.04.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-1, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-2, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-3, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-4, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-5, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-6, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-7, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-8, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-9, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-10, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-11, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-12, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-13, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-14, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-15, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-16, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-17, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-18, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-19, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-20, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-21, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-22, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-23, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-24, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-25, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-26, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-27, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-28, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-29, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-30, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-31, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-32, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-33, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-34, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-35, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-36, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-37, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-38, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-39, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-40, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-41, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-42, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-43, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-44, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-45, Belge Tarihi:15.11.1950.

Dış İşleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Yer Bilgisi: 2741- 23800-3, 522-47, Belge Tarihi: 15.11.1950.

Extended Summary

Purpose

The aim of this study is to comprehensively examine the Palestinian issue from the late period of the Ottoman Empire through its historical process. The study also addresses the role and activities of Turkey's representative, Refet Bele, within the framework of UNRWA, established to provide solutions to the refugee problem that emerged following the establishment of Israel. By examining different periods, such as Ottoman-controlled Palestine, Palestine under the British Mandate, and the post-establishment refugee problem in Israel, the study seeks to reveal the historical depth of the issue.

Method

The study employed historical research, one of the qualitative research methods. Historical research involves the systematic collection and evaluation of data to describe, explain, and thereby understand past events and actions. The primary data of the study were obtained from archival documents and academic sources. The research sequentially examined Ottoman-controlled Palestine, Palestine under the British Mandate, and the refugee problem following the establishment of Israel. These periods were analyzed based on data derived from archival documents, academic articles, and books.

Findings

Palestine During the Ottoman Period

The sources examined detail how the Palestinian issue began to take shape during the Ottoman era. With the weakening of the Ottoman Empire, the diplomatic relations and correspondence between Britain and Sharif Hussein of Mecca were elaborated. This process is significant for understanding the political structure and social balance in Palestine at the time.

Palestine Under the British Mandate

Revolt attempts in Palestine under the British Mandate, along with their causes and consequences, were analyzed. During this period, the Jewish population increased rapidly: in 1922, there were 590,000 Arabs compared to 84,000 Jews, while by 1932, these numbers rose to 770,000 Arabs and 181,000 Jews. Although the Palestinian population opposed this situation, some landowners sold their properties to Jews with a price difference of 40 to 80, which further accelerated Jewish immigration. Britain, facing difficulties under the mandate, referred the matter to the United Nations. Despite Arab states and Turkey voting against the partition of Palestine, the state of Israel was established on May 14, 1948.

The Refugee Problem and UNRWA

The wars following the establishment of Israel resulted in the ongoing Palestinian refugee problem. To address this issue, the United Nations established UNRWA to provide assistance to refugees. Turkey's representative in UNRWA, Refet Bele, highlighted key points in the reports he prepared for Turkey. The reports indicated that Arab states avoided cooperating with Turkey, and although Jordan expressed willingness to accept refugees, this claim was not practically feasible, and Jordan could not provide full resettlement for the refugees.

Refugees' Living Conditions and Numbers

According to Refet Bele's reports, the number of refugees might have been deliberately underreported in official documents, with the actual number unlikely to fall below 800,000. Despite harsh living conditions, refugees maintained high morale. The reports also emphasized that UNRWA's economic resources were insufficient to meet the needs of the refugees, and employed refugees complained about low daily wages. Except for Jordan, other Arab states showed reluctance to accept refugees.

Conclusion and Implications

Palestinians, who had lived peacefully under Ottoman rule, began experiencing severe difficulties during and after the First World War. The collaboration of Sharif Hussein with Britain accelerated this process. During the Mandate period, the Palestinian population largely resisted the settlement of Jews on their lands. Following Britain's referral of the issue to the United Nations, Israel was established. The wars and territorial losses deepened the refugee crisis. Refet Bele's reports from UNRWA revealed that, except for Jordan, other Arab states were reluctant to cooperate with Turkey and hesitant to accept refugees